

**UNIVERSITETI I PRISHTINËS “HASAN PRISHTINA”
FAKULTETI I BUJQËSISË DHE VETERINARISË**

Departamenti: Agroekonomi

Programi: Ekonomia e bujqësisë dhe ushqimit

DORËSHKRIMI I TEMËS SË MASTERIT

TEMA ME TITULL:

EKONOMIA QARKULLUESE DHE LINEARE NË KOSOVË

Kandidati:

Bsc. KadriCikaqi

Mentori:

Prof. Dr. MustafePllana

Prishtinë, Shtator, 2021

**UNIVERSITETI I PRISHTINËS “HASAN PRISHTINA”
FAKULTETI I BUJQËSISË DHE VETERINARISË**

Departamenti: Agroekonomi

Programi: Ekonomia e bujqësisë dhe ushqimit

DORËSHKRIMI I TEMËS SË MASTERIT

TEMA ME TITULL:

EKONOMIA QARKULLUESE DHE LINEARE NË KOSOVË

Kandidati:

Bsc. KadriCikaqi

Mentori:

Prof. Dr. MustafePllana

Prishtinë, Shtator, 2021

Falenderime

Ishte një rrugëtim i gjatë i cili ndonjëherë është përcjellë me vështirësi por ç'është më e rëndësishmja ka pasur shumë vlerë të madhe. Prandaj, nëse ne duam që të kemi sukses gjatë një rrugëtimit atëherë ne duhet të përkushtohemi plotësisht e të punojmë me shumë mund.

Në disa raste, kjo bëhet shumë më e lehtë duke pasur gjithmonë në krahë njerëzit e afërm e më të rëndësishëm.

Falenderoj nga zemra familjen time e cila ka qenë shtylla kryesore e zhvillimit tim gjatë gjithë këtyre viteve studimi, motivi i tyre, sakrificat e tyre për mua dhe ndihma ndaj meje kanë qenë motivimi im për të përfunduar studimet në kohën e duhur dhe në mënyrën e duhur.

Falenderimet e mija më të sinqerta, shkojnë edhe për profesorët me të cilët kam kaluar dy vite mjaftë të mira, stafin profesional, e në veqanti mentorin tim **Prof.Asoc.Dr. Mustafë Pllanai** cili ka bërë një punë të palodhshme në zhvillimin tonë si profesionist në këto dy vite. Mentorin e falenderoj përzemërsisht edhe për kohën e kushtuar ndaj meje si bartës i punimit.

Një mirnjohje të veçantë ua shprehim edhe kolegëve me të cilët kaluam dy vite të paharrueshme bashkë, shpresojmë të takohemi përsëri gjatë studimeve në nivele më të larta.

Dedikim

*Këtë punim dhe këtë arritje ia dedikojë dashurisë më të madhe të familjes sonë,
djalit të vëllaut tim **Diellit**, shpresojë dhe latem që ai të këtë jetë të gjatë dhe
të arrijë majat e suksesit e të këtë shumëfishin e sukseseve të mija.*

Deklarata e plagjiaturës

Unë KadriCikaqi , student i nivelit master në fakultetin e Bujqësisë dhe Veterinaris , drejtimin Ekonomia e Bujqësisë dhe Ushqimit , në Universitetin e Prishtinës, deklaroj që punimin e diplomes e kam pregaditurpësonalisht, duke i referuar të gjitha burimet e përdorura dhe referencat e vendosura , duke deklaruar me përsosnalitetin tim që ky punim është i krijuar nga unë dhe vetëm unë.

Deklaroj:

KadriCikaqi

Përmbajtja

Abstrakti	8
Kapitulli I.....	10
I.Hyrje.....	10
II.Qëllimet e hulumtimit (hipotezat).....	11
III.Pyetjet kërkimore.....	12
Kapitulli II.....	15
1.Metodologjia e hulumtimit dhe rishikimi i literaturës.....	10
2. Ekonomia qarkulluese dhe lineare.....	16
2.1 Ekonomia qarkulluese.....	17
2.1.1 Pse na duhet ekonomia qarkulluese.....	19
2.1.2 Objektivat e ekonomisë qarkulluese.....	21
2.1.3 Ekonomia qarkulluese në fermat bujqësore.....	22
2.2 Ekonomia lineare.....	23
2.3 Analiza S.W.O.T për Ekonominë Qarkulluese kundrejt Ekonomisë Lineare.....	24
2.4 Zbatimi i ekonomise lineare dhe qarkulluese në bujqësi.....	25
2.4.1 Mbeturinat mund të bëhen burime.....	26
2.5 Zbatimi i ekonomise qarkulluese dhe lineare në industrin ushqimore.....	27
Kapitulli III.....	28
3. Industria ushqimore dhe ekonomia qarkulluese.....	29
3.1 Tretja anaerobe e mbeturinave të ushqimit.....	30
3.2 Si mund të përfitojnë bizneset Kosovare nga riciklimi i mbeturinave të ushqimit.....	31
3.3 Mënyrat që duhet përdorur për riciklimin e mbetjeve ushqimore.....	32
3.4Koha që u nevojitet materialeve të ndryshëm të dekompozohen.....	34
Kapitulli IV: Rezultatet e hulumtimit dhe diskutimi i tyre.....	40
5. Përfundimi.....	48
6. Rekomandimi.....	49
7. Literatura.....	50

Lista e figurave :

Figura 1. Ekonomia qarkulluese

Figura 2. Ekonomia lineare

Figura 3. Rrjedha lineare e sistemeve tradicionale të prodhimit

Figura 4. Rrjedha e një sistemi qarkullues ekonomik

Figura 5. Zbatimi i ekonomise lineare në industrin ushqimore

Figura 6. Zbatimi i ekonomise qarkulluese në industrin ushqimore

Figura 7. Procesi i tretjes anaerobe

Figura 8. Koha që u nevojitet materialeve të ndryshëm të dekompozohen

Abstrakti

Një ekonomi rrethore është thelbësisht e ndryshme nga një ekonomi lineare. Për ta thënë thjesht, në një ekonomi lineare ne nxjerrim lëndë të para që i përpunojmë në një produkt që hidhet pas përdorimit. Në një ekonomi rrethore, ne mbyllim ciklet e të gjitha këtyre lëndëve të para. Mbyllja e këtyre cikleve kërkon shumë më tepër sesa thjesht riciklim.

Sistemi rrethor dhe sistemi linear ndryshojnë nga njëri -tjetri në mënyrën në të cilën krijohet ose mbahet vlera. Një ekonomi lineare tradicionalisht ndjek planin hap-pas-hapi. Kjo do të thotë që lëndët e para mblidhen, pastaj shndërrohen në produkte që përdoren derisa të hidhen përfundimisht si mbeturina. Vlera krijohet në këtë sistem ekonomik duke prodhuar dhe shitur sa më shumë produkte.

Për një kohë të gjatë, ekonomia e Kosovës ka qenë 'lineare'. Kjo do të thotë se materialet e papërpunuara përdoren për të prodhuar një produkt, dhe pas përdorimit të tij çdo mbeturinë (p.sh. paketimi) hidhet. Vendi ynë tani ka filluar të marrë njëkahje të re të bazuar në riciklimin, ku materialet do të ripërdoren. Për shembull, mbetjet e qelqit përdoren për të bërë qelqe të reja dhe letrat e përdorura për të prodhuar letra të reja. Për të siguruar që në të ardhmen ka mjaft materiale të papërpunuara për ushqim, strehim, ngrohje dhe nevoja të tjera, ekonomia jonë duhet të bëhet qarkulluese. Kjo do të thotë të parandalosh mbeturinat duke i bërë produktet dhe materialet sa më efikase dhe duke i ripërdorur ato. Nëse nevojiten materiale të reja të papërpunuara, ato duhet të sigurohen në mënyrë të qëndrueshme që mjedisi natyror dhe ai njerëzor të mos dëmtohen.

Koncepti i ekonomisë qarkulluese ka bërë një kalim gradual nga kornizat teorike në botën e biznesit. Ky model ekonomik alternativ po shikohet si një zgjidhje e shumë sfidave, duke nisur që nga kushtëzimi i burimeve, rritja e konkurrencës apo paqëndrueshmërisë së tregjeve. Me gjithë "nxitim" për të kaluar në një model të tillë, përsëri kuptimi i konceptit mbetet i vakët.

Në këtë punim kryesisht është shtjelluar qështja e ekonomive qarkulluese dhe lineare për industrinë ushqimore dhe një pjesë të plastikës pasi janë dy nga fushat më të ndishme në vendin tonë pasi një masë e madhe e tyre nuk shfrytëzohet plotësisht por vetëm një pjesë e ciklit të jetës së tyre.

Fjalët kyçe : Ekonomia qarkulluese, ekonomia lineare, mbetje ushqimore , riciklim , cikli i jetës

Abstract

A circular economy is fundamentally different from a linear economy. Simply put, in a linear economy we extract raw materials that we process into a product that is thrown away after use. In a circular economy, we close the cycles of all these raw materials. Closing these cycles requires much more than just recycling.

The circular system and the linear system differ from each other in the way in which value is created or maintained. A linear economy traditionally follows a step-by-step plan. This means that the raw materials are collected, then turned into products that are used until they are finally disposed of as waste. Value is created in this economic system by producing and selling as many products as possible.

For a long time, Kosovo's economy has been 'linear'. This means that raw materials are used to produce a product, and after its use any waste (e.g. packaging) is discarded. Our country is now starting to take a new direction based on recycling, where materials will be reused. For example, glass scraps are used to make new glassware and the paper used to make newspaper. To ensure that in the future there is plenty of raw materials for food, shelter, heating and other needs, our economy must become circulating. This means preventing waste by making products and materials as efficient as possible and reusing them. If new raw materials are needed, they must be sustained to ensure that the natural and human environment is not harmed.

The concept of circular economy has made a gradual transition from theoretical frameworks to the business world. This alternative economic model is being seen as a solution to many challenges, ranging from resource conditioning, increased competition or market instability. Despite the "rush" to move to such a model, again the meaning of the concept remains lukewarm.

In this paper is mainly discussed the issue of circulating and linear economies for the food industry and part of plastic as they are two of the most sensitive areas in our country as a large part of them is not fully utilized but only part of the lifecycle of tire.

Keywords: Circulating economy, linear economy, food waste, recycling, lifecycle

KAPITULLI I

I.HYRJE

Thelbi i ekonomisë qarkulluese reflektohet në tendencën e njerëzimit të arrijë që ta minimizojë sistemin ekonomik, mbi të cilin funksionon natyra – ku lëndët e para që hyjnë në krijimin e një produkti në natyrë nuk humben, por vetëm transformohen nga një formë në tjetrën. Në përballje me mbipopullimin, stërpërdorimin e resurseve të kufizuara, degradimin ambiental dhe ndikimin në mirëqenien e njerëzimit, shihet qartë që sistemi ekonomik tradicional linear që filloi para disa qindra vitesh, dhe mori hov nga revolucioni industrial e tutje, nuk është i qëndrueshëm për të përballuar ndryshimet ambientale me të cilat do të ballafaqohet njerëzimi në të ardhmen.

Qëllimi i ekonomisë qarkulluese është të që ofrojë një zgjidhje me të favorshme në krahasim me ekonominë lineare, e cila bazohet në në sistemin tëshfrytëzohj burimet – tëprodhojm produkte – të i konsumojm ato – të i hudhim mbetjet se nuk na duhen më, drejt një sistemi ekonomik ku fokusi është përdorimi i burimeve deri në fund të jetës së tyre duke përdorur sistemin tëshfrytëzohj burimet – tëprodhojm produktet – të i konsumojm ato – të mos i hudhim mbetjet sepse mund të i ripërdorimin për prodhimin e produkteve shtesë. Qëllimi i ekonomisë qarkulluese është përdorimi i burimeve të cilat mund të ripërdoren dhe të ri-reciklohen në vazhdimësi. Ky sistem ekonomik në krahasim me atë linear ka për qëllim eliminimin e mbetjeve dhe përdorimin sa më efikas të resurseve për prodhim.

Koncepti i ekonomisë qarkore në shtetet në zhvillim është duke u studiuar dhe duke u testuar, me qëllim të arritjes së një shtate përmes këtij modeli ekonomik të sigurohet qëndrueshmëria e jetës njerëzore për një periudhë afatgjate.

Në Kosovë zbatim më tëmadhë ka gjetur ekonomia lineare që njihet ndryshe edhe si “sistemi ekonomik tradicional”, ku interesi i njerëzve është tëshfrytëzojn atë produkt aty per aty dhe të mos merren me riciklimin dhe ripërdorimin e saj, në krahasim me ekonomin bashkëkohore siç po cilësohet sistemi ekonomik qarkullues , ku burimet do të shfrytëzoheshin deri nëhallken e fundit tëzgjirrit të jetës së tyre. Ky sistem në Kosovë ende nuk është zhvilluar dhe shtrirë në tërësi pasi shumica e bizneseve nuk kan njohuri për këtë sistem dhe janë të kënaqur me sistemin e tanishëm pa e ditur se sistemi ekonomik qarkullues është shumëfish më i favorshëm dhe mëprofitabil.

II. Qëllimet e hulumtimit (Hipotezat)

Qëllimi kryesor i këtij punimi është të gjejë pozicionin aktual të menaxhimit të inventarit dhe ndikimin e tij në profitabilitetin e kompanive prodhuese. Objektivat specifike janë:

- a. Të vlerësoj sistemin ekzistues të menaxhimit të inventarit në kompanitë prodhuese.
- b. Të identifikojë problemet me të cilat përballen kompanitë prodhuese në kohën e menaxhimit dhe kontrollit të inventarit.
- c. Të kontrolloj praktikën e menaxhimit të inventarit dhe ndikimin e saj në profitabilitetin e kompanive prodhuese.
- d. Të ofrojë sugjerime logjike bazuar në gjetjet e studimit.

Hipotezat në vijim janë zhvilluar për këtë studim:

H₁: Menaxhimi efikas i inventarit zvogëlon kostot gjatë prodhimit.

H₂: Menaxhimi efikas i inventarit ndihmon kompanitë prodhuese të jenë më konkurruese.

H₃: Menaxhimi efikas i inventarit ndihmon kompanitë të rrisin profitabilitetin e tyre.

III.Pyetjet kërkimore

Në kuadër të pyetjeve kërkimore pyetjet e ngritura kanë dhënë këto përgjigjeje:

1.Cilat janë pengesat që po e ngadalësojnë zhvillimin e ekonomisë qarkulluese në Kosovë ?

Përgjigjja e pyetjes kërkimore 1 - Duke dhënë përgjigjej për pyetjen e parë kërkimore mund të vërtetohet se pengesat që po e ngadalësojnë zhvillimin e ekonomisë qarkulluese në Kosovë janë:

- Mosdija e përgjithshme
- Mungesa e iniciativave shtetërore që stimulojnë sistemin ekonomik qarkullues
- Mungesa e iniciativës nga bizneset dhe qytetarët
- Mungesa e qasjes në dije për të mësuar për krijimin e bizneseve që ndihmojnë ekonominë qarkulluese
- Mosinteresimi i bizneseve për të punuar në zhvillimin e produkteve të reja

2.Cilat nga format e implementimit të ekonomisë qarkulluese do të ishin efektive për krijimin e kushteve të favorshme për lulëzimin e ekonomisë qarkulluese në Kosovë ?

Përgjigjja e pyetjes kërkimore 2 - Duke dhënë përgjigjej për pyetjen e dytë kërkimore mund të thuhet se format që do të ishin efektive për krijimin e kushteve të favorshme për lulëzimin e ekonomisë qarkulluese në Kosovë janë:

- Krijimi i ekosistemit financiar që siguron sukses në ekonominë qarkore
- Përgatitja e fuqisë punëtore dhe ndërmarrësve të krijojnë biznese në përputhje me kriteret e ekonomisë qarkulluese.
- Krijimi i modeleve stimuluese për qytetarët e zakonshëm të marrin pjesë në krijimin e ekonomisë qarkulluese.
- Krijimin e ekosistemit infrastrukturor që mundëson funksionimin e ekonomisë qarkulluese në vend

3.Sa do të jetë e vështirë kalimi nga ekonomia lineare në ekonomi qarkulluese në Kosovë?

Përgjigja e pyetjes kërkimore 3 - Duke dhënë përgjigje për pyetjen e tretë kërkimore mund të thuhet sëvështirësit më të mëdha për kalimin nga ekonomia lineare në atë qarkulluese janë:

- Mungesa e njohurive për rëndësin e ekonomisë qarkulluese
- Mungesa e teknologjive inovative të cilat mbështesin ekonomin qarkulluese
- Sistemi ekonomik i vendit tonë ku jemi të varur më shumë nga konsumi se sa nga ripërdorimi
- Mungesa e sistemit infrastrukturor që mundëson funksionimin e ekonomisë qarkulluese në vend
- Mungesa e ekosistemit financiar që mundëson funksionalizimin e ekonomisë qarkulluese

KAPITULLI II

1.METODOLOGJIA E PUNIMIT DHE RISHIKIMI I LITERATURËS

Për realizimin e këtij punimi, një vend të veçantë ka metodologjia e përdorur. Përzgjedhja e literaturës është një nga hapat parësor dhe të rëndësishëm pasi konsiston në indentifikimin dhe më pas rishikimin e literaturës ekzistuese në lidhje me objektin e studimit. Ajo përfshin studimin e librave, artikujve, kumtesave të konferencave kombëtare dhe ndërkombëtare.

Rishikimi i literaturës ekzistuese ka për qëllim përcaktimin e fushës së këtij studimi, por nga ana tjetër rishikimi i literaturës ndihmon në evidentimin e saj se çka është arritur dhe çfarë mbetet për tu arritur nëpërmjet thellimit të njohurive.

Literatura e përzgjedhur do të ndihmojë në strukturimin e përmbajtjes së koncepteve të nevojshme që përfshihen në këtë punim. Një tjetërndihmes do të jetë gjenerimi i pyetjeve kërkimore, një aspekt kyç i këtij kërkimi shkencor.

Faza e dytë është zgjedhja dhe përshkrimi i mostrës. Për realizimin e këtij studimi, faza empirike mbështetet në mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave në terren në përmjet metodologjisë së hulumtimit.

Anketimi mbështetet në plotësimin e pyetjeve të të dhëna në një pyetësor të hartuar posaçërisht për këtë studim. Anketimi u zhvillua në tridhjetë ndërmarrje prodhuese të mesme dhe të mëdha në rajonin e Prishtinës, Prizrenit dhe Pejës, i cili kishte për qëllim mbledhjen e të dhënave reale. Të dhënat e mbledhura nëpërmjet pyetësorit do të grumbullohen dhe përpunohen me metoda statistikore.

Nocioni i njëekonomieqarkullueserethorebesohet se hapat e parëtëekonomisërrethorefilluannë fund të viteve 1970, me sinergjinë e të menduarit të shkencëtarëve dhe ekspertëve në shumë fusha. Ideja e materialeve qarkulluesesi model i ekonomisë u prezantuan në vitin 1966 nga K. E. Boulding në punimin e tij: Tokasiani jekonomike. Boulding, K. E. (1966)

Ekonomistët britanikë D. W. Pearce dhe R. K. Turner janë gjithashtu popullarizuar ekonomisë qarkulluese . të cilët në vitin 1989 në punimin e tyre mbi Ekonominë e Burimeve Natyrore dhe Mjedisit paraqitën një ekonomi rrethore të bazuar në studimin e sistemeve të jetesës reciproke

(jolineare). W. R. Stahel konsiderohet gjithashtu si një nga themeluesit e konceptit të ekonomisë rrethore .W. R. Stahel, arkitekti dhe ekonomisti që themeloi Institutin e Qëndrueshmërisë. Fokusi kryesor i Institutit Stahel ishte kërkimi në zgjatjen e jetës së produktit, rindërtimin dhe parandalimin e mbeturinave. Stahel thekson rëndësinë e ofrimit të shërbimeve, në vend të prodhimit të produkteve, e cila haset si një ide e quajtur "ekonomia e shërbimit funksional ose ekonomia e performancës".

Në 1976, WR Stahel së bashku me G. Reday në raportin e tij për Komisionin Evropian: Potenciali për Zëvendësimin e Fuqisë Njerëzore për Energji, përvijoi një vizion të një ekonomie me qark të mbyllur dhe ndikimin e saj në krijimin e vendeve të punës, konkurrencën ekonomike, kursimin e burimeve dhe parandalimin e mbeturinave .

Më vonë, në vitin 1982, raporti u përkthye në librin Punë për nesër: Potenciali për zëvendësimin e fuqisë punëtore me energji.

S. D. Parker në vitin 1982 hulumtoi dhe paraqiti mbeturinat si një resurs (burim) në sektorin bujqësor në Mbretërinë e Bashkuar, duke zhvilluar sisteme të reja të prodhimit me qark të mbyllur që imitojnë dhe integrojnë ekosistemin natyror. Zhvillimi i mëtejshëm i kësaj ekonomie u ndikua nga kimisti gjerman M. Braungart dhe arkitekti amerikan B. McDonough, të cilët vazhduan të zhvillojnë konceptin e Cradle to Cradle Djepit ("djep në djep") dhe zhvilluan procesin e certifikimit të produkteve. EllenMacArthurFoundation, (2010)

Në punën e tyre ata flasin për dy lloje të metabolizmit: biologjik (lëndë e biodegradueshme) dhe teknologjike (çështje teknologjike). Në mënyrë që këto dy metabolizma të mbeten të shëndetshëm, ata duhet të qëndrojnë të ndarë dhe të mos kontaminojnë njëri -tjetrin. Substancat biologjike hyjnë në ciklet natyrore ku do të ketë ushqim për mikroorganizmat, dhe përbërësit teknologjikë qarkullojnë brenda disa cikleve industriale.

Fondacioni EllenMacArthur, një organizatë e pavarur humanitare e themeluar në vitin 2010 me qëllim të inkurajimit të kalimit në një ekonomi rrethore, gjithashtu luajti një rol të rëndësishëm në zhvillimin e ekonomisë qarkulluese. Fondacioni ka krijuar një platformë globale për informimin, mësimin dhe inkurajimin e aplikimit të ekonomisë qarkulluese. Ai gjithashtu bashkëpunon me qeveritë e vendeve të ndryshme, sektorin e biznesit dhe akademikët në

fuqizimin e inovacioneve të biznesit që zbatojnë këtë koncept të ekonomisë. EllenMacArthurFoundation, (2010)

2.EKONOMIA QARKULLUESE DHE LINEARE

Produktet që ne përdorim për të gjitha aspektet e jetës shpesh projektohen dhe prodhohen duke mos menduar se burimet janë të kufizuara kurse nevojat e pakufizuara , dhe nuk mendohet fare se si të rigjenerohen ato burime apo çfarë u ndodh atyre produkteve në fund të jetës së tyre. Përveç blerjeve më të shtrenjta që bëjmë, si një makinë apo shtëpi, kur diçka prishet në botën tonë moderne shpesh është më e kushtueshme për të riparuar sesa për të blerë një të re, dhe zakonisht ato të vjetrat dhe të dëmtuarat shkojnë në deponi. Ta themi thjesht, këto produkte nuk janë të dizajnuara për ripërdorim, riparim, rikonstruksion ose për t'u riprodhuar. Ky grup i njerëzve me mendje të tillë *bleje – shfrytëzoje – hudhe* , ka krijuar ekonominë lineare.

Për 250 vitet e fundit, ekonomitë në botën e zhvilluar janë bazuar në një model linear të rritjes së vazhdueshme, duke u mbështetur në burimet natyrore të botës për ta bërë jetën tonë më të shëndetshme, më të pasur dhe më të rehatshme.

Por bota jonë tashmë po tregon streset dhe sforcimet e këtij modeli "marr, bë, harxho". Kjo është arsyeja pse ne po shkojmë drejt një ekonomie rrethore, të bazuar në produkte me jetë të gjatë që mund të rinovohen, ripërdoren, riparohen, azhurnohen dhe rinovohen për të ruajtur burimet e çmuara natyrore, për të mbrojtur habitatet dhe për të zvogëluar ndotjen.

Një ekonomi qarkulluese është një alternativë ndaj ekonomisë tradicionale lineare në të cilën ne i mbajmë burimet në përdorim për aq kohë sa të jetë e mundur, nxjerrim vlerën maksimale prej tyre, pastaj rikuperojmë dhe rigjenerojmë produkte dhe materiale nga mbetjet duke shfrytëzuar maksimalisht ciklin e jetës së tyre.

Kur një produkt është krijuar për përdorim më të gjatë të mundshëm dhe mund të riparohet lehtë, të prodhohet ose riciklohet (ose të përdoret, të kompostohet dhe lëndët ushqyese të kthehen), ne e konsiderojmë atë të ketë një cikël jetësor qarkullues apo si një ekonomi qarkulluese.

Një ekonomi qarkulluese ushqehet nga energjia e rinovueshme (p.sh. dielli, uji, era etj.).

2.1 Ekonomia qarkulluese

Ekonomia qarkulluese merr në konsideratë proceset e prodhimit dhe përshkruan mënyrën e ripërdorimit, riparimit dhe riciklimit të produkteve, duke rritur kështu prodhimin dhe konsumin e qëndrueshëm. Në këtë mënyrë, përveç zvogëlimit të mbeturinave, kursen energji dhe ndihmon në shmangien e dëmeve të pakthyeshme të shkaktuara për sa i përket klimës dhe biodiversitetit, si dhe për sa i përket ndotjes së ajrit, tokës dhe ujit, për shkak të përdorimit të burimeve në një normë që tejkalon mundësinë dhe kapacitetin e tokës për t'i ripërtërirë ato.

Për të zbutur pasojat e mundshme mjedisore, është e nevojshme të minimizohet gjenerimi i mbeturinave dhe të inkurajohet përdorimi i produkteve, materialeve dhe burimeve që do të qëndrojnë në ekonomi për një kohë sa më e gjatë të jetë e mundur. Këto janë bazat e së ashtuquajturës ekonomi qarkulluese e cila kërkon një model të ri të prodhimit dhe konsumit të mallrave dhe shërbimeve të shoqëruara me qëndrueshmërinë dhe mundësi ripërdorimi.

Shoqëria në tërësi mund dhe duhet ta ndihmojë ekonominë qarkulluese të bëhet një realitet i përhapur në tërë botën. Për shembull, Britani e Madhe ka krijuar Synimet e Zhvillimit të Qëndrueshëm për të siguruar konsum të qëndrueshëm dhe zhvillim të modeleve të prodhimit. Këto synime janë ambicioze dhe universale, të përcaktuara si një thirrje për veprim, kështu që sfidat kryesore mjedisore, sociale dhe ekonomike me të cilat përballet planeti mund të adresohen përmes këtyre synimeve. Vënia në praktikë e shprehjes 'asgjë nuk ka për të humbur, gjithçka transformohet' është një mënyrë e mirë për ta bërë pjesë të jetës sonë duke e parë që burimet çdo ditë e më shumë po humbin dhe nuk po rigjenerohen më.

Një ekonomi qarkulluese është pjesë e zgjidhjes për emergjencën tonë globale të klimës - një në të cilën produktet, shërbimet dhe sistemet janë krijuar për të maksimizuar vlerën e tyre dhe për të minimizuar mbeturinat.

Ky sistem është një qasje gjithëpërfshirëse për jetën dhe biznesin, ku gjithçka ka vlerë dhe asgjë nuk harxhohet kot. Në terma të thjeshtë, ai mund të shpjegohet si 'bëje, përdore, rishfrytëzoje' në krahasim me "bëje, përdore, hidhe".

Ekonomia qarkulluese synon eliminimin e mbetjeve përmes krijimit të produkteve dhe modeleve të biznesit. Thelbi i saj është të projektojë produkte përmes mbetjeve që lehtësojnë çmontimin dhe ripërdorimin.

EKONOMIA QARKULLUESE

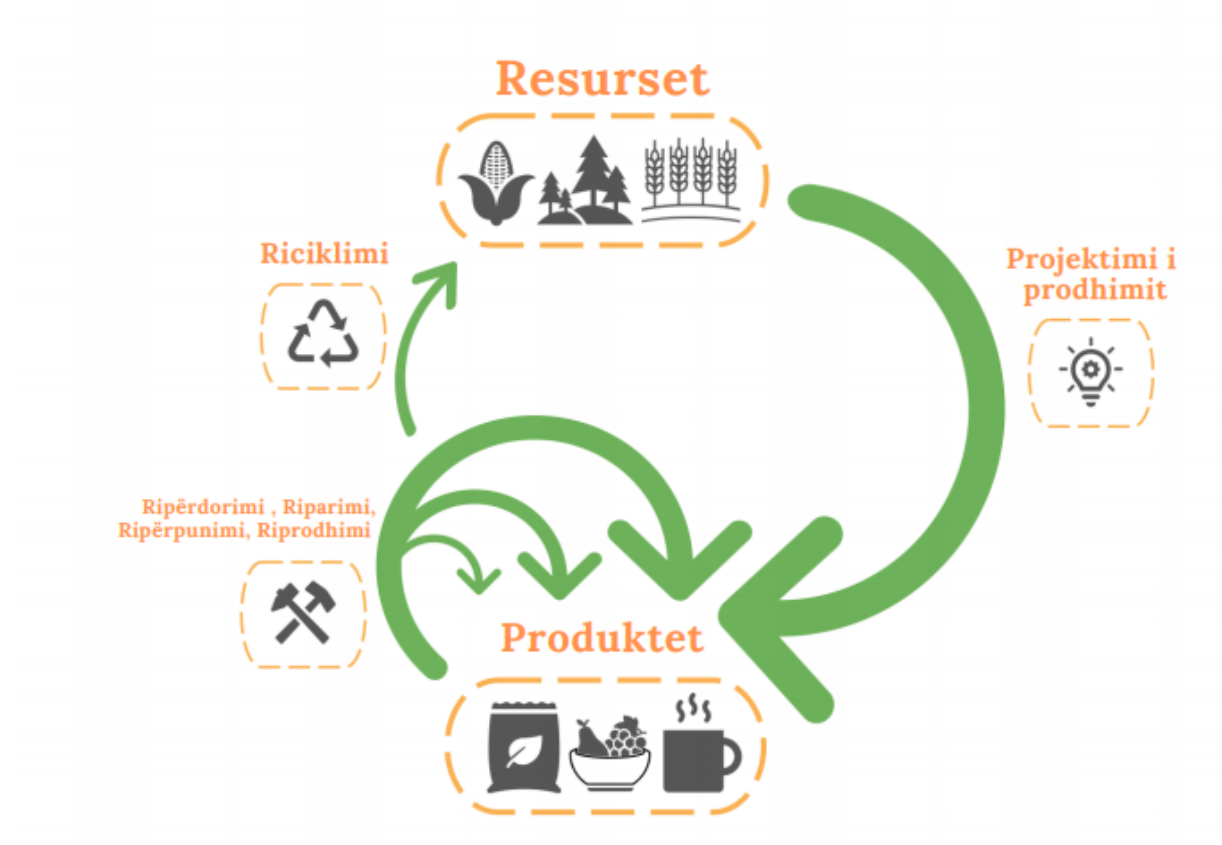

Figura 1. Ekonomia qarkulluese

Punoi : KadriCikaqi

Ideja e fillim - fund (Remaking the Way We Make Things) e zhvilluar nga kimisti Michael Braungart dhe arkitekti William McDonough renditet si njëri nga revolucionet më të rëndësishme industriale.

Tradicionalisht slogani kryesor i mjedisit ka qenë "Ulja e ndotjeve, ripërdorimi i produkteve, riciklimi i mbetjeve". Autorët propozojnë një qasje tjetër: "Ulja e ndotjes është e vështirë të

arrihet , por ngadalsimi i saj është mjaftë i rëndësishëm”. Optimizoni projektin dhe prodhimin arkitektonik dhe industrial. Projektioni ide të prodhimit për të mos ndotur fare mjedisin.

2.1.1 Pse na duhet ekonomia qarkulluese

Popullsia e botës pritet të arrijë kulmin në 10 miliardë njerëzve në 2050. Burimet tona, lëndët e para të tokës, nuk janë të pakufishme për dallim nga nevojat. Si rezultat, kostot globale të punës dhe lëndës së parë janë në rritje e sipër.

Mundësitë e biznesit me ekonomi qarkulluese mund të ofrojnë mënyra të reja për të zbutur këto rreziqe dhe për të lejuar bizneset të rriten dhe të diversifikohen. Në një ekonomi qarkulluese, produktet dhe materialet vazhdojnë të qarkullojnë në një gjendje përdorimi me vlerë të lartë, përmes zinxhirëve të furnizimit, për aq kohë sa të jetë e mundur jetëgjatësia e tyre.

Për këtë arsye, "t'i bësh gjërat të zgjasin" është një domosdoshmëri morale, mjedisore dhe ekonomike.

Bizneset, organizatat dhe industritë duhet të përqafojnë mundësitë dhe përfitimet e një ekonomie qarkulluese në mënyrë që mbeturinat të 'projektohen' nga mënyra se si jetojmë - ata që mund ta bëjnë këtë të parët do të kenë një avantazh konkurrues me ata që përqafojnë ekonomin lineare.

Një ekonomi qarkulluese arrihet duke dizenuar produkte me zgjuarsi me gjithë ciklin e tyre të jetës, duke ri-përdorur dhe riparuar ato për të zgjatur jetën e tyre dheshtuar dobinë, pastaj kur jeta e tyre vlerësohet e përfunduar, riprodhimi për të krijuar produkte të reja nga të vjetrat po konsiderohet domosdoshmëri në mungesë të burimeve.

Ka disa rrugë për të përqaftuar një ekonomi qarkulluese duke përfshirë;

Projektimi

Produktet janë krijuar duke përdorur materiale rigjeneruese dhe teknika modulare të dizajnit në mënyrë që të jenë më të thjeshta dhe më të lehta për tu çmontuar dhe riparuar, në thelb, për të projektuar zhdukjen e mbeturinave dhe mbetjeve;

Ripërdorimi dhe riparimi

Ciklet e jetës së produktit zgjaten nga mirëmbajtja dhe riparimi, kështu që ato qëndrojnë në përdorimin e tyre origjinal për aq kohë sa të jetë e mundur. Kjo mund të përfshijë që prodhuesit të mbajnë pronësinë e produkteve të tyre dhe zbatojnë ri-përdorimin dhe shërbimet e riparimit;

Riciklimi

Produktet mund të ndahen lehtësisht në pjesë përbërëse dhe materiale, duke mundësuar përdorimin në produkte të reja, duke zhvendosur përdorimin e lëndëve të para të papërdorura;

Prodhimtaria

Prodhimi i produkteve me parime të ekonomisë qarkulluese të ndërtuara sipas një model të planifikuar paraprakisht;

Riprodhimi dhe ripërdorimi

Zgjatja e jetëgjatësisë së produkteve në fund të ‘jetës së tyre të parë’ duke i rivendosur ato ose duke ju mundësuar përdorime të tjera pasuese;

Modele biznesi përfshirë qiradhënien dhe shërbimin;

Mbikëqyrja e jetëgjatësisë së plotë të produkteve tuaja krijon një model biznesi vërtet të qëndrueshëm, me të ardhura të qëndrueshme.

Çdo biznes është i ndryshëm. Kalimi në një model biznesi rrethor nganjëherë mund të ketë të bëjë me disa ndryshime të vogla që mund të bëjnë një ndryshim të madh në planin afatgjatë.

2.1.2 Objektivat e ekonomisë qarkulluese

Zhvillimi i një sistemi rrethor ekonomik ka disa qëllime. Së pari, kapitali natyror, i cili është rrjedha e burimeve natyrore, duhet të ruhet ose të rritet, duke siguruar kështu përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore në vazhdimësi. Kjo arrihet duke kontrolluar rezervat e burimeve të fundme dhe duke balancuar flukset e burimeve të rinovueshme.

Së dyti, rendimentet e burimeve duhet të maksimizohen duke qarkulluar produkte brenda sistemit qarkullues ekonomik. Rendimentet maksimale të burimeve mund të arrihen përmes riciklimit dhe sigurimit që produktet e prodhuara të jenë me cilësi më të lartë të mundshme.

Së treti, mbeturinat mund të eliminohen përmes modelit të produkteve që mund të çmontohen dhe të ripërdoren. Eliminimi i mbetjeve nga sistemet e prodhimit do të thotë që të bëhet më e rëndësishme të sigurohet që materialet e konsumit janë jo toksike ose mund të jenë potencialisht të dobishme kur kthehen në biosferë.

Përndryshe, mallrat me qëndrueshmëri më të lartë dhe përbërje të fortë përmbajnë metale dhe plastika të papërshtatshme për t'u kthyer në biosferëprandaj duhet të projektohen për të siguruar ripërdorimin e suksesshëm.

Ridizajnimi i sistemit për të eliminuar mbeturinat nuk duhet të kufizohet në modelimin e produkteve, por mund të shtrihet edhe në proceset e prodhimit të produkteve të përdorura.

Së fundmi, energjia e përdorur për të nxitur ciklin duhet të ripërtërihet për të siguruar që varësia e burimeve të ulëta dhe qëndrueshmëria e sistemit të rritet. Prandaj, modelet qarkulluese ekonomike vlerësojnë çështjet e biomasës dhe prodhimit të energjisë, menaxhimin e mbeturinave, përdorimin e plehrave, ujit dhe humbjen e ushqimit.

2.1.3 Ekonomia qarkulluese nëfermat bujqësore

Bujqësia është lëmi unike në kuptimin që sektori varet nga burimet natyrore dhe ciklet si inpute kryesore për prodhimin e bimëve dhe blegtorisë. Nivelet e larta të mbështetjes në burimet natyrore dhe ciklet mund të minojnë qëndrueshmërinë e sistemeve natyrore që mbështesin prodhimin bujqësor. Efikasiteti i përdorimit të burimeve dhe ripërdorimi i produkteve të konsumit janë një mënyrë për t'i bërë modelet e biznesit bujqësor më të qëndrueshëm.

Kalimi drejt një ekonomie qarkulluese brenda bujqësisë kërkon një largim nga përdorimi i lëndëve ushqyese teknike drejt përdorimit të lëndëve ushqyese biologjike. Kjo lëvizje drejt lëndëve ushqyese biologjike mund të shihet në Evropë me përqëndrimin e shtuar në zhvillimin dhe përdorimin e biogazit dhe plehrave organike.

Ekzistojnë disa mundësi për zhvillimin e një sistemi qarkullues bujqësor. Mundësia e parë qëndron në krijimin e një sistemi bujqësor rigjenerues që ruan integritetin e sistemit natyror. Sistemi përdor praktika të tilla si rotacioni i të korrave, prodhimi minimal dhe mbulesa e prodhimit. Blegtorja dhe prodhimi i të mbjellave shpesh kombinohen për të krijuar sythe ushqyese shtesë.

Bujqësia rigjeneruese bazohet në parime të tilla si ruajtja e shëndetit të tokës, përdorimi minimal i pesticideve dhe plehrave inorganike, dhe kombinimi i prodhimeve bimë dhe belgtorale. Si rezultat, disa nga faktorët kryesorë të rrezikur me të cilin përballen bujqësia aktuale tregtare janë për shkak të degradimit të kapitalit natyror, ndryshimeve klimatike, çmimeve të paqëndrueshme të inputeve dhe pasiguri për rezultate afatgjate.

Bujqësia “precize” mund të rrisë efikasitetin e sistemeve bujqësore konvencionale dhe të tregojë potencial të lartë për ndërthurjen e këtyre praktikave. Përdorimi i të dhënave bujqësore, mbajtja e shënimeve në fermë, ndryshueshmërinë e kulturës dhe të dhënave mjedisore në kohë reale mund të optimizojë rendimentet, duke ulur kështu eksternalitetet mjedisore.

Rritja e prodhimit dhe shtimi i konsumit të ushqimit përmes bujqësisë peri-urbane zvogëlon transportin e ushqimit dhe kostot shoqërore (të tilla si mbeturinat e ushqimit, karburantit dhe ndikimet e jashtme mjedisore). Teknikat e specializuara të bujqësisë urbane (bujqësia vertikale, hidroponia dhe akuaponia) mund të jenë më efektive në burime duke kursyer energji, ujë dhe pleh.

2.2.Ekonomia lineare

Ekonomia lineare është një model tradicional i bazuar në qasjen ‘marrë-bëj-konsumoj-hudhë’ në përdorimin e burimeve. Lënda e parë shndërrohet në një produkt dhe pasi të përfundojë ciklin e saj jetësor hidhet në mbeturina. Ajo që ekspertët e dinë me siguri është se nëse modeli nuk zëvendësohet, bota do t'i afrohet një pike kthese ku do të humbasë aftësinë për të mbajtur veten dhe për të rigjeneruar burimet e kufizuara.

Kalimi nga ekonomia lineare në atë qarkulluese kalon përmes qasjes së ekonomisë së ripërdorimit.

Modeli shton një lidhje të re në qasjen e ekonomisë lineare. Lëndët e para shndërrohen në një produkt që riciklohet kur përfundon ciklin e tyre të jetës në një produkt të ri, por pas kësaj faze, hidhet dhe nuk ripërdoren.

Figura 2.Ekonomia lineare

Punoi : KadriCikaqi

Qëllimi i ekonomisë qarkulluese për dallim nga ajo lineare është parandalimi i mbeturinave dhe shfrytëzimi i mbetjeve. Prodhuesit kanë dizajn të produkteve të ripërdorshme dhe kur një produkt

i ri është i nevojshëm, ai duhet të merret në mënyrë të qëndrueshme. Prandaj, kur lënda e parë hyn në cikël, ajo duhet të ndjekë ciklin e *prodhimit – përdorimit – riciklimit-prodhimit*.

Ekonomia rrethore është më fitimprurëse dhe më pak e dëmshme për mjedisin dhe qëllimet e saj kryesore përfshijnë rritjen e qëndrueshme ekonomike, rritjen e konkurrencës dhe vendet e reja të punës.

Ekonomia rrethore ka nevojë për përpjekje të përbashkëta nga sipërmarrësit, studiuesit, industrinë, përdoruesit, qeveria, shoqëria civile, ligjvënësit, por mbi të gjitha ka nevojë për inovacion. Ju mund të promovoni ndryshime aq të nevojshme në shoqërinë tuaj nëse mësoni se si të mendoni në mënyrë inovative.

Argumentet për rritje, pabarazi dhe varfëri të vazhdueshme, ndryshimi i klimës dhe burimet e fundme kërkojnë politika më të forta të Zhvillimit të Qëndrueshëm, si nga vendet e zhvilluara ashtu edhe nga vendet në zhvillim. Mund të konceptohen situata me qëndrueshmëri pak a shumë (jo) që inkurajojnë idenë e gjetjes së mënyrave të arsyeshme nga dëshira e njerëzimit për përparim.

Një nga këto, të cilat kohët e fundit janë shfaqur, është "prosperiteti pa rritje" (Jackson, 2009). Bazuar në kuptimin që dyshimi në dogmën e rritjes është një akt i çmendurish, idealistë ose revolucionarë, Tim Jackson këmbëngul se rritja duhet të vihet në dyshim. "Ideja e një ekonomie jo në rritje mund të jetë anatemë për një ekonomist. Por ideja e një ekonomie në rritje të vazhdueshme është një anatemë për një ekolog" (Jackson, 2009).

Tim Jackson (2009) merr linjën e mendimit të nisur nga Klubi i Romës në vitet 1970, duke riafirmuar pamundësinë fizike të ekonomisë sonë për t'u zgjeruar pafundësisht në një planet të fundëm për arsyen e thjeshtë se ekonomia ushqehet nga burimet fizike. Dilema do të jetë midis rritjes së qëndrueshme dhe rritjes së paqëndrueshme.

Një tjetër alternativë e mundshme për paradigmen e rritjes ekonomike është "zbritja e qëndrueshme" (Schneider&Williams; 2011), bazuar në premisën që rritja ekonomike nuk është sinonim i rritjes së cilësisë së jetës e as nuk është e qëndrueshme ekologjikisht. Ajo lind në këtë kontekst të pashmangshmërisë së shkaktimit të dëmeve ekologjike nëse nuk bëhet asgjë për të ndaluar hovin e rritjes ekonomike ose për arritjen e një proporcioni të drejt në mes ruajtjes ekologjike dhe rritjes ekonomike.

Ekonomia botërore në fillim të shekullit të 21-të bazohet kryesisht në shndërrimin e burimeve natyrore në mbetje përmes prodhimit: mallrat prodhohen dhe më pas hidhen si mbeturina, duke përkeqësuar mjedisin. Kjo quhet Ekonomi Lineare dhe megjithëse riciklimi është zhvilluar plotësisht në shoqërinë tonë dhe inkurajohet përmirësimi i efikasitetit të burimeve, aktivitetet e përqendruara në arritjen e efikasitetit dështojnë të marrin në konsideratë se natyra është e fundme dhe burimet janë të kufizuara.

Këto realitete kërkojnë një zhvendosje të paradigmës, ku një përpjekje është e nevojshme për të zëvendësuar konceptin e fundit të jetës me zvogëlimin, ripërdorimin, riciklimin dhe rikuperimin e materialeve (4R) dhe për të ngadalësuar, mbyllur dhe ngushtuar sythet e materialit dhe energjisë. Ky koncept njihet si Ekonomia Qarkulluese. Kalimi nga një sistem linear në atë qarkullues do të kërkojë angazhim nga tre aktorë kryesorë socialë: administrata publike, kompanitë dhe qytetarët (Moyano&Paniagua, 2018).

Sfidat e kalimit nga një sistem linear në atë qarkullues bazohen në tre parime:

- (1) mbrojtja dhe rritja e kapitalit natyror duke kontrolluar rezervat e fundme dhe duke balancuar flukset e burimeve të rinovueshme;
- (2) optimizimi i rendimenteve të burimeve duke qarkulluar produkte, përbërës dhe materiale në përdorim dhe shërbim më të lartë;
- (3) nxitja e efektivitetit të sistemit duke zbuluar dhe dizajnuar eksternalitetet negative. 4R-të në të cilat bazohet Ekonomia Qarkulluese janë: zvogëlimi, ripërdorimi, riciklimi dhe rikuperimi –të cilat nxirren nga këto parime.

2.3 Analiza S.W.O.T për Ekonominë Qarkulluese kundrejt Ekonomisë Lineare

Megjithëse ka përfitime dhe mundësi mjaft të mëdha të ekonomisë qarkulluese, është gjithashtu e nevojshme të përshkruhen edhe një sërë vështirësish që përballet qajo. Ekonomia qarkulluese nënkupton një humbje më të menaxhueshme, burime të riciklueshme, aktivitete fitimprurëse dhe ambient më i qëndrueshëm, megjithatë, vetëdijësimi për rëndësinë e ekonomisë rrethore është ende i diskutueshme dhe tendenca për rritjen e kësaj ekonomie nga sektori privat dhe qeveria ende është në nivelin minimal. Siç përshkruhet më poshtë, analiza S.W.O.T ka për qëllim të tregojë disa vlera të caktuara të cilat mund të na ndihmojnë të shkallëzojmë gjendja aktuale dhe të ardhshme për rëndësinë e Ekonomisë Qarkulluese kundrejt asaj Lineare.

Përparësitë:

- ✓ Aftësia në ciklin e kundërt të rrjedhës së materialit është një konkurrencë e mundshme buzë
- ✓ Eliminimi i mbetjeve nga zinxhiri i vlerës ku ka përfitim të matshëm të zvogëlimit të koston materiale dhe zvogëlimi i mbetjeve duke shfrytëzuar edhe më tej burimet.
- ✓ Përfshirja e attributeve shtesë të rendimenteve të funksionimit ku nxit përparimin në prodhimin e materialeve dhe e rritë cilësin duke krijuar përbërës më të qëndrueshëm.
- ✓ Për shkak të proceseve të mbyllura, ekonomia rritet më pak e ekspozuar te luhatjet e çmimeve të materialeve dhe kurba e koston është stabile ku në fund të fundit rezulton në përdorim më efikas të burimeve në dy drejtimi atë të vlerës dhe tëvëllimit.
- ✓ Eksternalitetet shoqërohen me përdorimin dhe rrjedhën e materialit, konsumi i ulët i materialit dukshëm zvogëlon ekspozimin ndaj eksternalitetet, pra, përdorimi efikas i burimeve zvogëlon mundësit për eksternalitete.

Dobësitë:

- ✓ Ekonomia qarkulluese e kërkon akoma bashkimin e gjithë ciklit të jetës së produktit nga sigurimi i lëndës së parë deri në asgjësim i mbetjeve.
- ✓ Nuk ka udhëzime specifike për sektorët e veçantë se si të zbatohet ekonomia qarkulluese.
- ✓ Ende nuk ka institucion të standardeve të njohura ndërkombëtarisht që standartizojn aktivitetet e Ekonomisëqarkulluese me të gjithë sektorët (CircularAcademy, 2017).
- ✓ Ekonomia qarkulluese mund të heqë tiparin e gjysëm-riciklueshmërisë nëzgjedhjen e një lënde të parë për procesin e prodhimit.
- ✓ Opinioni ende nuk është i njoftuar për rëndësinë ekonomike dhe sociale tëekonomisëqarkulluese.
- ✓ Ende nuk ka ndonjë rregullim të veçantë ligjor në lidhje me ekonominë qarkulluese dhe aplikimin e saj (CircularAcademy, 2017).
- ✓ Investimet në lidhje me ekonominë qarkulluese për të futur sistemin në sektor të ndryshëm nuk janë të mjaftueshme.

Mundësitë:

- ✓ Duke ulur nivelin e inputit material , ekonomia mund të kursejë resurset dhe burimet e saja kufizuara.
- ✓ Përdorimi i teknologjisë se avancuar rezulton në sigurimin e materialeve më të mira dhe më të lira.
- ✓ Zhvillimi i ekspertizës në fushën ligjore, mekanike, operacionale ose ndërsektoriale duke analizuar sfidat e hapjes së bizneseve të reja që përdorin ekonominë qarkulluese
- ✓ Zhvillimi i ekspertizës në sfera sektoriale ose ndër-sektoriale për avancimin e ekonomisëqarkulluese kundrejt asaj lineare.

Rreziqet:

- ✓ Nëse kompania mund të kontrollojë të gjithë ciklin e jetës, ata lehtë mund të subvencionojnë ndërveprimin aktivitetet të ndryshme dhe që mund të shkaktojnë oscilime të çmimeve.

- ✓ Nëse prodhuesit nuk mund të menaxhojnë të gjitha mbetjet e produkteve, mund të jetë shumë e vështirë të përfitohet nga menaxhimi i atyre mbetjeve.
- ✓ Menaxhimi i gjithë ciklit jetësor të produktit mund të shkaktojë zvogëlim të cilësisë së prodhimit.

2.4 Zbatimi i ekonomise lineare dhe qarkulluese në bujqësi

Ekonomia tradicionale ka një qasje lineare në rrjedhën drejt prodhimit. Shumë biznese korrin dhe nxjerrin burime ose materiale dhe i përdorin ato për të prodhuar një produkt i cili shitet te konsumatori. Konsumatori pasi ta konsumojë e hedhë produktin pasi nuk i shërben për qëllime tjera. Kjo lloj ekonomie mbështetet në konsumin e produkteve me intensitet të shpejtë duke shfrytëzuar atë të mirë dhe duke mos u interesohuar për hallkat tjera të shfrytëzimit të saj.

Megjithëse sistemet lineare në bujqësi kanë rritur përqëndrimin në riciklimin dhe zvogëlimin e mbetjeve, ato nuk kanë qenë efektive duke rritur nivelin e mbetjeve që nuk riciklohen

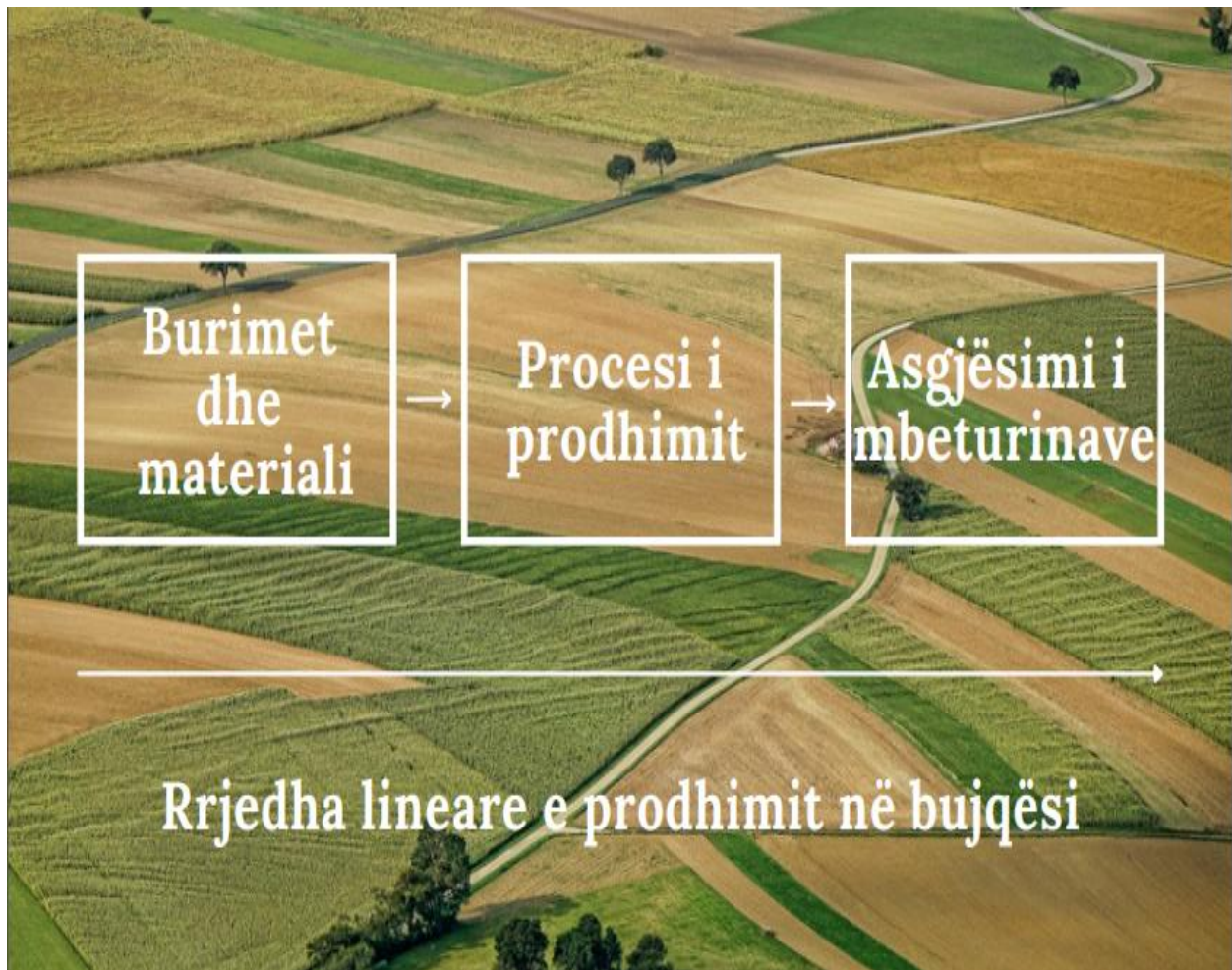

Figura 3. Rrjedha lineare e sistemeve tradicionale të prodhimit

Punoi : KadriCikaqi

2.4.1.Mbeturinat mund të bëhen burime

Ekonomia rrethorë, nga ana tjetër përdor teori dhe parime nga ekologjia industriale. Siç e dimë ekonomia rrethore nënkupton ripërdorimin, riparimin , rinovimin dhe riciklimin e materialeve dhe produkteve ekzistuese (figura x). Ajo që në ekonomin lineare quhet mbeturinë , në ekonomin qarkulluese konsiderohet si burim

Në ekonomin rrethore, burimet mbahen në përdorim për aq kohë sa të jetë e mundur, me vlerën maksimale të nxjerrë duke rikuperuar dhe rigjeneruar materiale dhe burime të cilat edhe pse janë në fundin e jetës së tyre prap se prap shfrytëzohen.

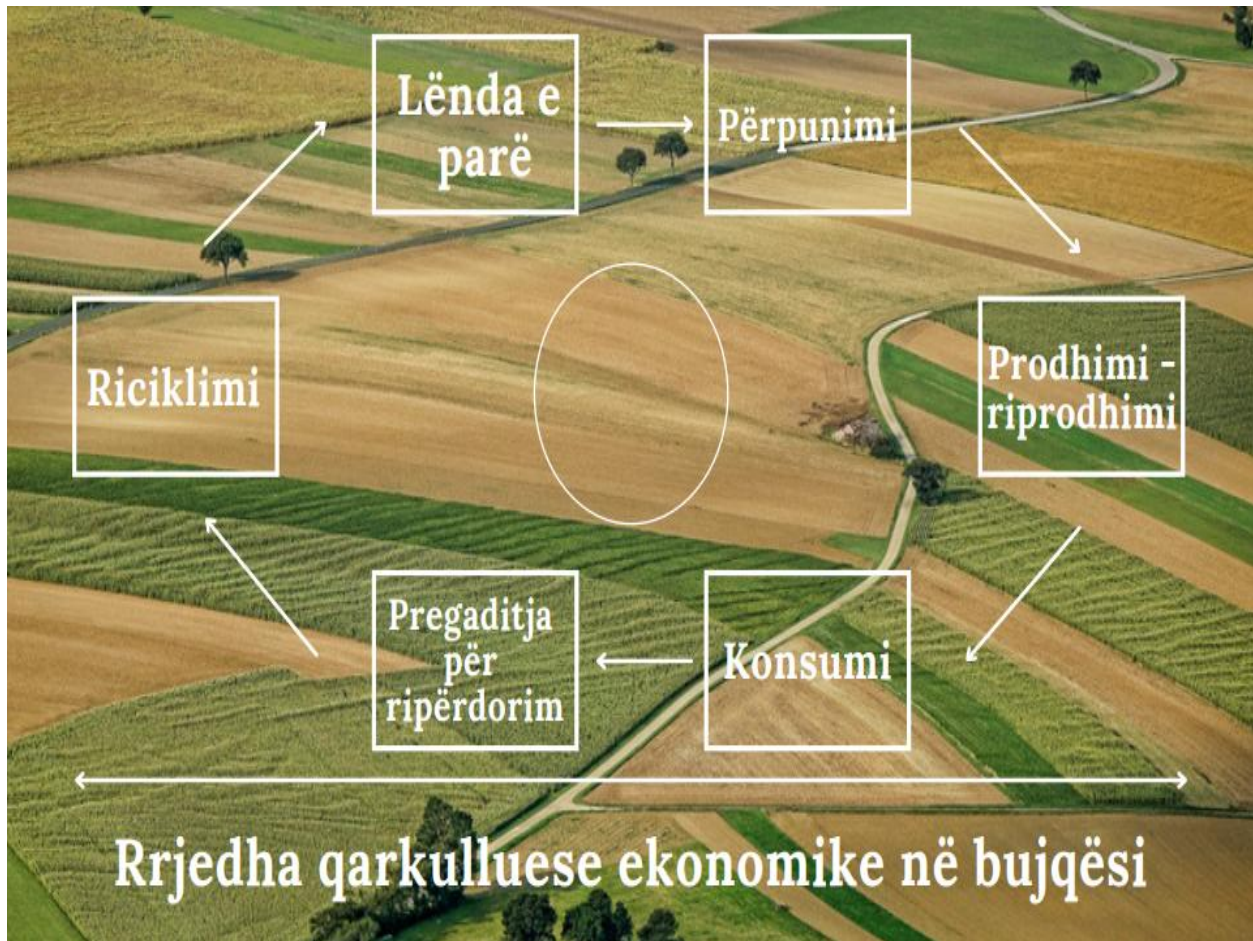

Figura 4. Rrjedha e një sistemi qarkullues ekonomik

Punoi : KadriCikaqi

Përqëndrimi është në përdorimin e energjisë së rinovueshme, heqjen e kimikateve toksike që nuk mund të ripërdoren, dhe ripërdorimin e mbeturinave përmes sistemit dhe modelit të biznesit.

2.5 Zbatimi i ekonomisë qarkulluese dhe lineare në industrinë ushqimore

Që nga fillimi i industrializimit deri në fund të XX dhe fillimin e shekullit XXI, ekonomia konsiderohej si lineare. Lëndët e para ishin në dispozicion dhe të lira, dhe çështja e burimeve natyrore të kufizuara nuk diskutohej fare. Sidoqoftë, me rritjen e prodhimit, sasia e mbeturinave gjithashtu u rrit dhe njerëzit filluan që të shohin aspektin negativ të zhvillimit industrial në mjedis. Përveç ndikimit të drejtpërdrejtë të industrisë, kalimi nga mënyra e jetesës rurale në atë urbane duke rritur ndjeshëm konsumin konsiderohej si një ndikim imadhe. Njerëzit jetonin sipas parimit: merrni - përdorni - hidhni, pa menduar fare se çfarë ndodh më pas me ato mbeturina.

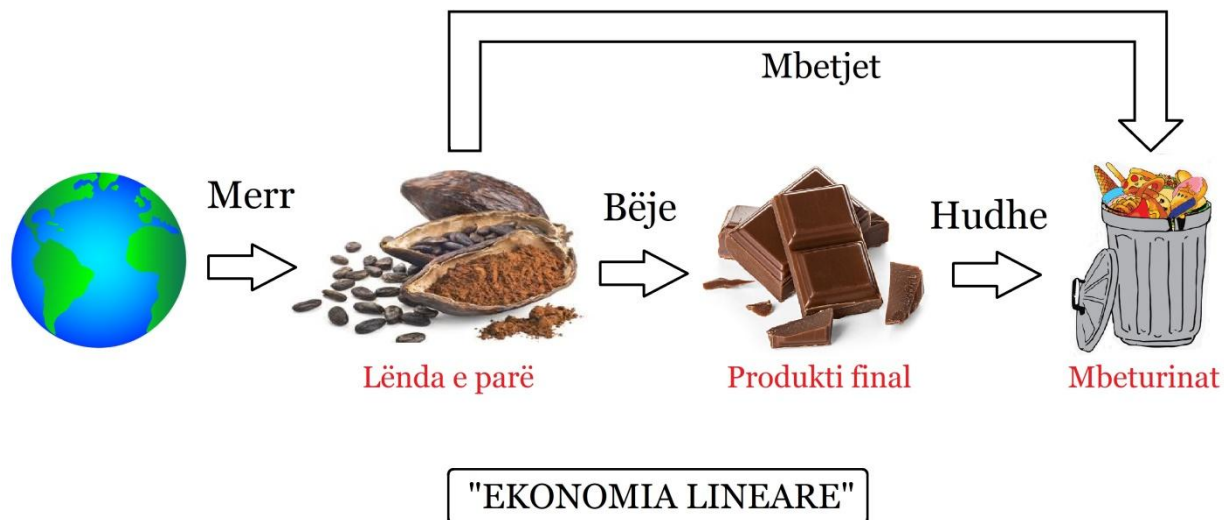

Figura 5. Zbatimi i ekonomise lineare në industrin ushqimore

Punoi : KadriCikaqi

Duke parësasinë e mbeturinave të pashfrytëzuara, si dhe rritjen e kërkesës për energji dhe burimet e kufizuara natyrore në dispozicion, përdorimi dhe shfrytëzimi i mbeturinave është bërë një nga temat kryesore për shkencëtarët në të gjithë botën.

Duke zvogëluar sasinë e mbeturinave, ne po lëvizim drejt një prodhimi më të pastër, i cili konsiderohet si një nga fazat kryesore të ruajtjes së mjedisit.

Ekonomia rrethore mund të përkufizohet si një sistem industrial që është i rinovueshëm ose rigjenerues me qëllim eliminimin e mbeturinave përmes dizajnit superior të materialeve, produkteve dhe sistemeve ose mund të përkufizohet si propozim i një strategjie ekonomike që transformon situatën ekonomike duke sjellur inovacion.

Koncepti i ekonomisë rrethore është i mundshëm dhe lehtësisht i aplikuar në ndërmarrjet e vogla, të mesme dhe të mëdha. Në praktikë, përmirësime mjedisore janë më të vështira për t'u arritur në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme për shkak të numrit të kufizuar të burimeve njerëzore dhe padisponueshmëria e tërësishme e burimeve materiale. Në përgjithësi, ekonomia rrethore është një term i përgjithshëm që përfshin të gjitha aktivitetet që zvogëlojnë, ripërdorin dhe riciklojnë materialet në proceset e prodhimit, shpërndarjes dhe konsumit.

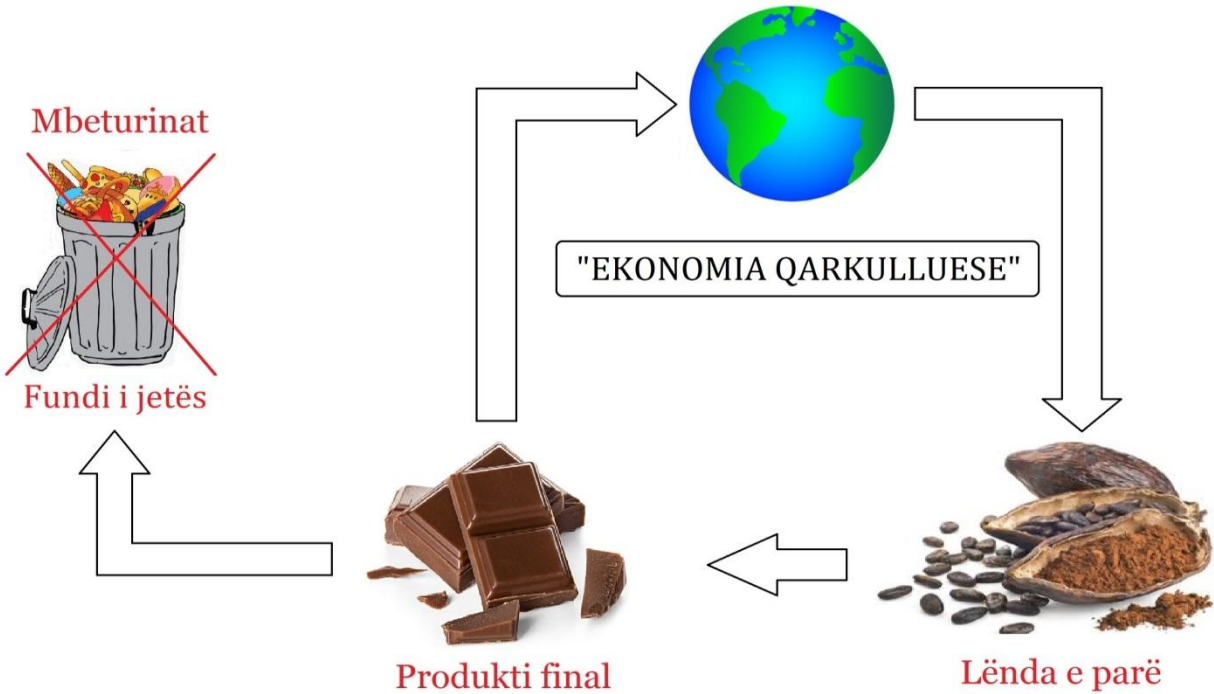

Figura 6. Zbatimi i ekonomise qarkulluese në industrin ushqimore

Punoi : KadriCikaqi

Sipas përkufizimeve të mëparshme, qëllimi është ai prodhim industrial i bazuar në qarkore ekonomia, përveç ndikimit të saj pozitiv në mjedisi, gjithashtu kontribuon në rritjen ekonomike.

Komponentët organikë të mbetjeve me origjinë bimore janë interesante për shfrytëzim të mëtejshëm, sepse ato përmbajnë sasi të mëdha shumë të vlefshme. Industria e verës, si industria kryesore kur bëhet fjalë për rrushin si lëndë e parë, gjeneron sasi të mëdha të këtij lloji të mbeturinave.

Burimet dhe karakterizimi i mbetjeve ushqimore

Çdo vitë në zinxhirët e prodhimit të ushqimigjenerohen sasi të konsiderueshme të mbetjeve të cilat hudhen si mbeturina dhe është e nevojshme që të shfrytëzohen dhe të ripërdoren. Industria ushqimore prodhon sasi të konsiderueshme të mbeturinave të cilat përfshijnë: mbetjet e frutave dhe perimeve, sende të hedhura, kockat, mbetjet e mishit dhe përpunimi i peshkut, mbetjet nga kantinat e verës, mbetje nga industria e qumështit si p.sh. hirra, ujërat nga pastrimi. Shumica e mbeturinat në industrinë ushqimore janë mbetje më pak të rrezikshme për shkak të origjinës së saj organike, megjithatë, mund tëndikojnë negativisht në cilësinë e mjedisit. Mbeturinat në

industrinë ushqimore gjenerohen në shumëllojshmëri të sektorëve përgjatë zinxhirit të prodhimit, nga fermat, paketimi / përpunimi, transporti / shpërndarja, shitja me pakicë, shërbimet e deri te konsumi i familjeve.

Duke shfrytëzuar nënproduktet e industrisë ushqimore, rëndësia mund të jetë e shumëfishtë pasi me trajtimin adekuat të mbetjeve, mund të përdoret në formë e aditivëve, produkteve të reja që përfshijnë ushqim funksional dhe përbërës bioaktivë, ushqimi i kafshëve, substrati i rritjes së mikroorganizmave, materialet e plehrave pas kompostimit ose si burim energjie, për prodhimin e biokarburanteve (bio-hidrogjen, bionaftë). Produktet e prodhuara me vlerë të shtuar nga mbeturinat në industrinë ushqimore kryesisht përfshijnë ushqimi i kafshëve, proteina me një qelizë (SCP) dhe të tjera produkte të fermentuara të ngrënshme të tilla si maji i bukës, acide organike, aminoacide, enzima (lipaza, amilazet, celulazat), përbërësit aromatizues, ngjyrues, bakteriocina (nga kultura e *Lactobacilluslactis*) dhe polisakaridet. Mbeturinat e ushqimit paraqesin burim të lirë të përbërësve të rëndësishëm, të cilët, me ndarje adekuate, mund të shërbejnë si aditivë.

Përmes një rishikimi të hollësishëm të literaturës, a një numër i madh i autorëve paraqesin mundësitë, realizueshmëria dhe kufizimet që bazohen në shfrytëzimi i mbetjeve ushqimore, me qëllim të transformimit të mbetjeve ushqimore në burime për prodhimin e produkteve të reja duke përdorur eko-inovative qasjet.

KAPITULLI III

3. Industria ushqimore dhe ekonomia qarkulluese

Ne jemi në gjendje të riciklojm një numër të llojeve të ndryshme të mbeturinave të ushqimit, duke përfshirë:

- Ushqim i pa ngrënë
- Ushqim i vjetëruar
- Mbetje çaji dhe kafe

- Lëvorja e frutave dhe perimeve
- Produktet e qumështit të çdo lloji (përfshirë guaskat e vezëve)
- Mish dhe peshk - përfshirë kockat

Sidoqoftë, është jetike që të mos përfshini artikuj jo ushqimorë në kontejnerët e riciklimit të ushqimit në familjet apo bizneset tona.

Riciklimi i ushqimit po bëhet gjithnjë e më i rëndësishëm në mbrojtjen e mjedisit tonë. Sigurimi i ndarjes së mbeturinave tuaja të përgjithshme dhe mbeturinave të ushqimit ndihmon në zvogëlimin e hedhjes në deponi dhe është diçka që çdo shërbim komercial i grumbullimit të mbeturinave duhet t'i japë përparësi.

Ndërsa ushqimi është i biodegradueshëm kur hidhet në deponi, procesi prodhon sasi të mëdha të dioksidit të karbonit, i cili është një kontribues i rëndësishëm në ngrohjen globale. Në të vërtetë, këto emetime mund të vendosen në të njëjtin nivel me ato nga makinat dhe lëndët djegëse fosile.

Për të shmangur këtë, mbeturinat e ushqimit tuaj duhet të vendosen në enë të sigurt të cilat sigurojnë që asnjë emetim të mos hyjë në atmosferë para se të transportohet për t'iu nënshtruar një procesi miqësor ndaj mjedisit të quajtur tretje anaerobe.

3.1 Tretja anaerobe e mbeturinave të ushqimit

Tretja anaerobe është procesi në të cilin mbeturinat e ushqimit ndahen për të prodhuar biogaz ose biofertilizues. Për të arritur këtë, të gjitha mbeturinat e ushqimit do të transferohen në një rezervuar të mbyllur, pa oksigjen të quajtur një tretës anaerobe.

Figura 7. Procesi i tretjes anaerobe

Punoi : KadriCikaqi

Procesi i prodhimit të biogazit dhe biofertilizatorit ndodh si rezultat natyror i të qenit në një enë pa oksigjen. Biogazi krijohet gjatë gjithë procesit, dhe mund të përdoret për të ushqyer gjeneratorët të cilët prodhojnë energji të rinovueshme, ndërsa një biofertilizer i pasur me lëndë ushqyese lihet në fund të procesit dhe përdoret në tokat bujqësore në vend të plehrave të derivuara nga karburantet fosile.

Nëse të gjitha mbeturinat ushqimore të prodhuara në Kosovë i nënshtrohen procesit të tretjes anaerobe, mendoj se do të na sigurohej energji e mjaftueshme për të ngrohur përafërsisht 10,000 shtëpi për një vit dhe për të zvogëluar emetimet e dioksidit të karbonit

3.2 Si mund të përfitojnë bizneset Kosovare nga riciklimi i mbeturinave të ushqimit

Krahas ndikimit tepër pozitiv mjedisor që ka tretja anaerobe, sigurimi i mbeturinave të ushqimit tuaj të ricikluar në mënyrë korrekte mund të sigurojë përfitime të shumta për bizneset Kosovare në tërësi:

Qëndroni përpara rregullave. Kosova duhet vendosur rregulla më të rrepta për bizneset që prodhojnë mbeturina ushqimore vitet e fundit, dhe ky shembull është ai që kan ndjekur edhe vendet perendimore më parë. Të kesh një strategji gjithëpërfshirëse të mbledhjes së mbeturinave ushqimore tani do të thotë që do të jesh një hap përpara çdo rregulloreje dhe nuk do të të duhet të nxitosh për të bërë ndryshime dramatike ose të rrezikosh gjoba në të ardhmen

Kursen para. Dërgimi i mbeturinave në deponi është zakonisht opsioni më i shtrenjtë për mbeturinat e biznesit, riciklimi i mbeturinave të ushqimit tuaj mund të zvogëlojë në mënyrë dramatike sasinë e dërguar, duke zvogëluar kostot tuaja të përgjithshme.

Tregoni kredencialet tuaja mjedisore. Sot, konsumatorët kanë pritshmëri më të larta se kurrë më parë në lidhje me depozitimin e mbeturinave në mjedisin. Promovimi i faktit që po bëni gjithçka të mundshme për të minimizuar ndikimin mjedisor të biznesit tuaj do të sigurojë një avantazh konkurrues shumë të nevojshëm në një botë biznesi e cila është më konkurruese se kurrë.

Motivoni punonjësit tuaj. Më shumë se kurrë, njerëzit dëshirojnë të punojnë për një biznes që ndan vlerat e tyre. Një politikë e fortë mjedisore do t'ju japë një avantazh konkurrues kur punësoni punëtorë që kujdesen për mbrojtjen e mjedisit, pasi ata mendojnë se janë pjesë e diçkaje më të madhe.

3.3 Mënyrat që duhet përdorur për riciklimin e mbetjeve ushqimore

Pasi të mblidhen mbeturinat e ushqimit, ka disa mënyra që ushqimi të riciklohet duke përfshirë:

Në kompostimin në enë të mbyllura- në thelb është i njëjti proces si kompostimi tradicional, përveçse ndodh në një mjedis të mbyllur ku oksigjeni, lagështia dhe temperatura mund të

kontrollohen me kujdes për të siguruar që materialet të përpunohen në mënyrë efikase dhe të sanitizohen plotësisht.

Mbetjet e ushqimit dhe mbeturinat e kopshtit nga koleksionet tuaja shtëpiake, dhe burime të tjera tregtare ose industriale, kontrollohen në mënyrë që çdo ndotës si plastika ose metalet të mund të hiqen. Pastaj materialet përzihen dhe copëtohen.

Procesi i kompostimit fillon natyrshëm pasi mikroorganizmat fillojnë të zbërthejnë mbeturinat e ushqimit e të kopshtit dhe të lëshojnë lëndët ushqyese, duke gjeneruar nxehtësi të mjaftueshme për të rritur temperaturën e të gjitha pjesëve të masës së kompostimit në mes 60-70 ° C për dy deri në katër javë.

Kjo përshpejton procesin e dekompozimit dhe vret çdo mikrobe ose farë të dëmshme që mund të ketë qenë e pranishme.

Sapo të përfundojë procesi i sterilizimit, plehrash lihet të piqet në rreshta të gjatë të hapur - të njohur si erëra - ose zona të mbyllura për 10-14 javë me kthim të rregullt për të stabilizuar produktin përfundimtar.

Pas kësaj, testimi i kujdesshëm siguron cilësinë dhe sigurinë para se kompostoja të përdoret si kondicioner i tokës për kopshte, peizazh dhe bujqësi.

Tretja anaerobe – Siç u përmend edhe më lartë tretja anaerobe mund të tingëllojë e çuditshme, por mënyra më e mirë për të kuptuar tretjen anaerobe është të mendosh për të si diçka si stomak gjigant që mundë të përmbaj gjithçka mbrenda saj

Fillimisht, tretja anaerobe zhvillohet në një rezervuar të madh të mbyllur pa oksigjen. Stomaku mbushet me materiale të biodegradueshme (të njohura si biomasë) duke përfshirë mbeturinat e ushqimit, llumin, ujërat e zeza, plehun dhe materiale të tjera vegjetale, të cilat janë ngrohur deri në 35 dhe 55 gradë.

Biomasa tretet më pas nga mikroorganizmat dhe bakteret që ndodhin natyrshëm, i cili prodhon një gaz të pasur me metan , e cila mund të përdoret për të gjeneruar energji të rinovueshme për energji elektrike dhe për të siguruar nxehtësi.

Ose mund të përpunohet më tej për të siguruar gaz në rrjet ose karburantin e automjetit. Dhe pastaj, materiali i mbetur tretet si një pleh i shkëlqyer për bujqësinë dhe në rigjenerimin e tokës.

3.4 Koha që u nevojitet materialeve të ndryshëm të dekompozohen

Nëse duam të shpëtojmë planetin tonë dhe të fillojmë të ndërmarrim veprime tani, është e rëndësishme të dimë se sa kohë duhet që llojet e ndryshme të plehrave të dekompozohen.

Mbeturinat e ushqimit: Ju mund të mendoni se meqenëse vjen nga toka, mbeturinat e ushqimit mund të dekompozohen lehtësisht në njëdeponi, por ja që nuk është ashtu siç mendoni. Koha për të u dekompozuar mbeturinat e ushqimit varet nga lloji i ushqimit. Normalisht, një lëvozhgë portokalli kërkon gjashtë muaj, por një bërthamë molle ose një lëvore bananeje merr rreth një muaj për t'u dekompozuar.

Ndiheni sikur asgjë e keqe nuk mund të vijë nga një copë sallate, por e keni gabim, duhen të paktën 25 vjet që sallata të dekompozohet në një mbushje toke.

Përveç dekompozimit të mbeturinave të ushqimit, është fakt se ushqimi në deponi dekompozohet pa oksigjen, duke krijuar metan, një gaz 23 për qind më i fortë se gazrat serë si dioksidi i karbonit. Ndërsa një pjesë e këtij metani shndërrohet në energji, shumë prej tij shkon në atmosferë, duke kontribuar në ndryshimin e klimës.

Mbeturinat plastike: Një produkt i naftës, plastika e cila është një nga materialet që dekompozohet më fort është diçka që ne përdorim më shumë në jetën tonë të përditshme. Çdo vit, 1.6 milion fuçi naftë përdoren vetëm për të prodhuar shishe plastike. Mund të duhen deri në 1.000 vjet që plastika të dekompozohet në deponi. Qeset plastike që përdorim çdo ditë duhen nga 10 vjet deri në 1.000 vjet për t'u dekompozuar, ndërsa shishet plastike mund të zgjasin 450 vjet ose më shumë.

Bateritë: Bateritë janë një nga artikujt më të rrezikshëm për t'u lënë në një deponi. Pjesa e jashtme metalike e hollë e një baterie do që të dekompozohet deri në 100 vjet, duke ekspozuar metalet e rënda brenda, të cilat kurrë nuk do të dekompozohen dhe janë toksike për mjedisin.

Produktet e letrës: Duke pasur parasysh faktin se prodhohet natyrshëm, produktet e letrës janë një nga më miqësoret me tokën kur bëhet fjalë për sa shpejt dekompozohen. Letrës i duhen nga katër deri në gjashtë javë për tu dekompozuar.

Qelqi: Xhami është një nga produktet më natyrale në tokë pasi është bërë nga rëra. Xhami është gjithashtu një nga produktet më të riciklueshëm, pasi thyerja dhe shkrirja e tij është një proces i thjeshtë.

Sidoqoftë, është tronditëse nëse xhami hidhet në deponi, duhen një milion vjet për t'u dekompozuar. Sipas disa burimeve, ndonjëherë ajo nuk dekompozohet fare.

1 - 5 MUAJ

450 VITE

100 VITE

5 VITE

6 MUAJ

100000 VITE

Figura 8.Koha që u nevojitet materialeve të ndryshëm të dekompozohen

Punoi : KadriCikaqi

KAPITULLI IV–REZULTATET E HULUMTIMIT DHE DISKUTIMI I TYRE

4.1 Krahasimi i ekonomisë qarkulluese me atë lineare në industrinë ushqimore në Kosovë

Për çdo euro të shpenzuar për ushqim, shoqëria jonë pretendohet se paguan dy euro për shpenzime shëndetësore, mjedisore dhe ekonomike.

Sistemi aktual i ushqimit ka mbështetur një popullsi me rritje të shpejtë dhe ka nxitur zhvillimin ekonomik dhe urbanizimin. Megjithatë, këto fitime dhe kjo rritje e produktivitetit kanë sjellë një kosto të lartë dhe modeli i sotëm nuk është i përshtatshëm për të përmbushur nevojat afatgjata të nesërmen.

Gjysma e këtyre kostove janë për shkak të mënyrës së prodhimit të ushqimit. Ato janë një rezultat i drejtpërdrejtë i natyrës ‘lineare’ të prodhimit modern të ushqimit, i cili nxjerr burime të fundme, i shfrytëzon ato duke krijuar eksternalitete negative dhe duke dëmtuar sistemet natyrore.

Praktikat intensive bujqësore janë gjithashtu një kontribues i rëndësishëm që qon drejt degradimit të mjedisit dhe krijimit të një gjendje të rrezikshme, ku mjedisi shfrytëzohet por nuk kontrollohet.

Një ekonomi qarkulluese për prodhimin e ushqimit imiton sistemet natyrore të rigjenerimit në mënyrë që mbeturinat të mos ekzistojnë, por në vend të tyre ato të rikthehen si lëndë e parë për një cikël tjetër të prodhimit.

Në një ekonomi qarkulluese, burimet organike të tilla si ato nga nënproduktet ushqimore, janë të pastra nga ndotësit dhe mund të kthehen përsëri në tokë në formën e plehut organik. Disa nga këto nënprodukte mund të japin vlera shtesë duke ofruar mundësi që të krijohen produkte të reja ushqimore ose si burime të bioenergjisë.

Këto cikle rigjenerojnë sistemet e jetesës, të tilla si toka, të cilat sigurojnë burime të rinovueshme dhe mbështesin biodiversitetin.

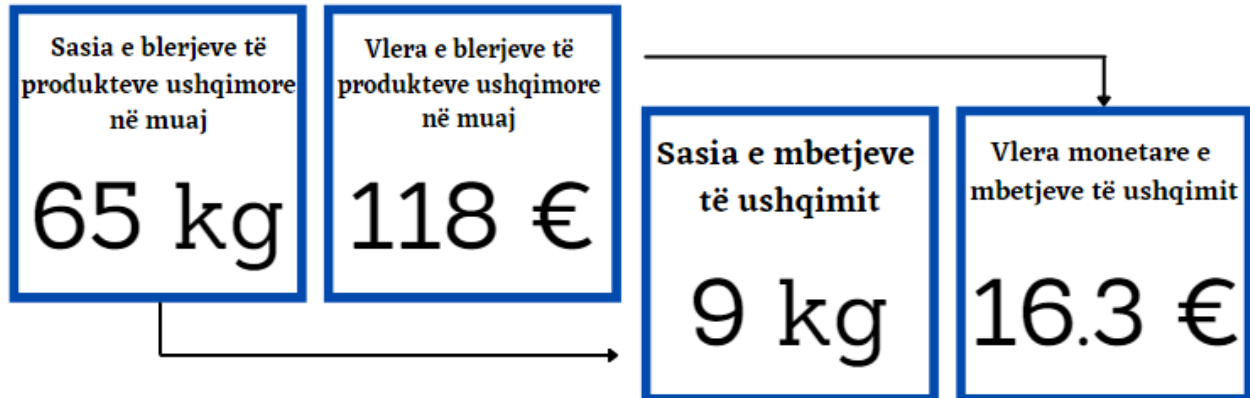
Në vend që thjesht të zvogëloni mbetjet e shmangshme të ushqimit, pse të mos hartohet një koncept i shfrytëzimit të tërësishëm të mbetjeve.

Aktualisht, një e treta e të gjithë ushqimeve të prodhuara në vendin tonë – me vlerë mijëra euro , hidhen çdo vit. Kjo përfaqëson një humbje të madhe të lëndëve ushqyese dhe një shkak kryesor për shkaktimin e dëmeve mjedisore. Megjithatë, shumica e bizneseve humbin mijëra euro e qindra tonelata mbetje të cilat padyshim mund të ripërdorshin si burime të reja.

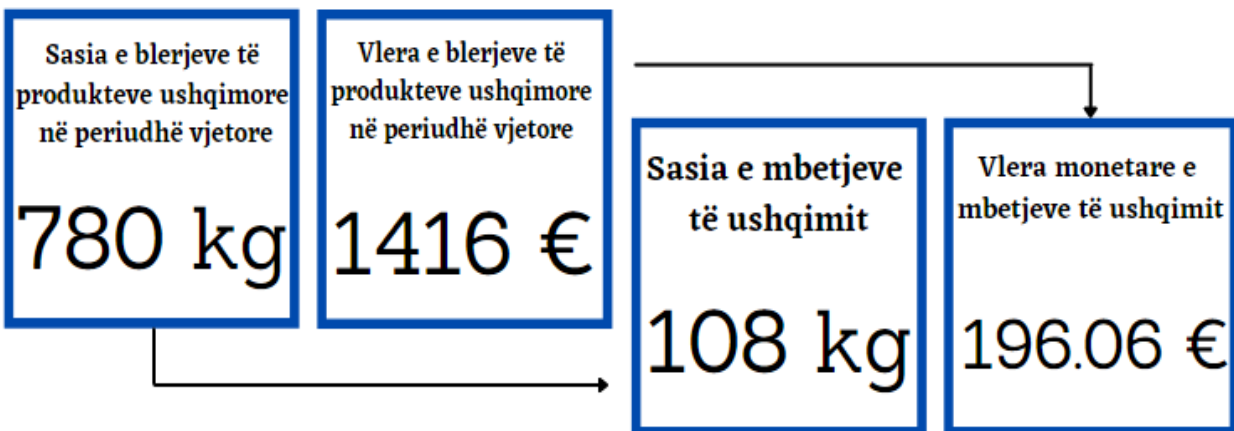
Në një ekonomi qarkulluese, ushqimi është krijuar për t'u përdorur për disa hallka të zingjirit të prodhimit, kështu që nënproduktet që prodhohen, përmes ciklit të përdorimit mund të ripërdorën edhe për prodhime e produkteve të tjera të reja. Shumica e sipërmarrjeve në industrinë ushqimore mund të ripërdorin mbetjeve të ushqimit, duke i kthyer nënproduktet e mbetura të pangrënshme në produkte të reja, duke filluar nga plehrat organike për bujqësinë e deri te biomaterialet, ilaçet dhe bioenergja.

Familjet - Për të matur nivelin e blerjeve të produkteve ushqimore dhe mbetjeve e tyre, ne kemi hulumtuar ne 4 qytetet më të mëdha në Kosovë (Prishtinë , Prizren , Pejë dhe Gjiilan) me një numër të konsiderueshëm të familjeve prej 50 sosh gjithsejt.

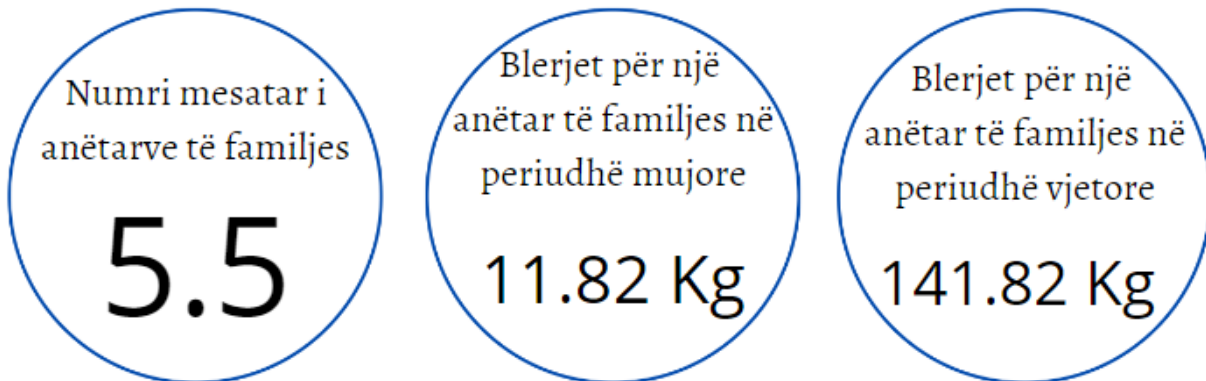
Fillimisht kemi hulumtuar sasinë e blerjeve të produkteve ushqimore nga familjet në periudhë mujore duke llogaritur edhe vlerën monetare të tyre, ku nga rezultatet e nxjerrura del se mesatarisht një familje ka blerje mujore të produkteve ushqimore në sasi prej 65 kg me një vlerë mesatare monetare prej 118 euro, ku nga këto blerje na del se mesatarisht 9 kg të ushqimit nuk konsumohet tërësisht deri nëhallken e fundit të jetës së saj por hudhet si mbetje, e cila nëse përkthehet në vlerë monetare i bje që 16.3 euro në muaj humben nga moskonsumi i tërësishëm i produkteve ushqimore.

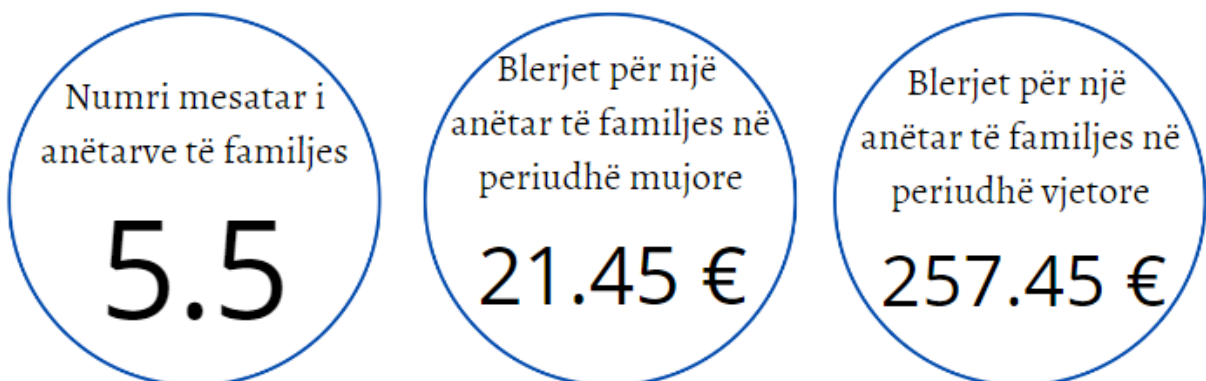
Nëse e llogarisim për periudhë vjetorëatëher një familje mesatarisht ka blerje mujore të produkteve ushqimore në sasi prej 780 kg me një vlerë mesatare monetare prej 1416 euro, ku nga këto blerje na del se mesatarisht 108 kg të ushqimit nuk konsumohet tërësisht deri nëhallken e fundit të jetës së saj por hudhet si mbetje, e cila nëse përkthehet në vlerë monetare i bije që 196.6 euro në muaj humben nga moskonsumi i tërësishëm i produkteve ushqimore

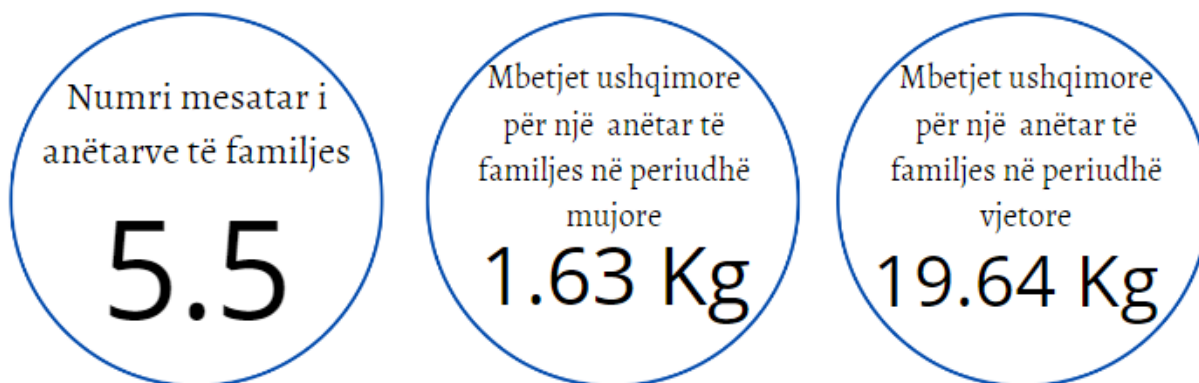
Nga hulumtimi na del së një familje mesatarisht ka 5.5 anëtarë të familjes të cilët në periudhë mujorë kanë blerë 11.82 kg ushqime kurse në periudhë vjetore ata blejnë 141.82 kg

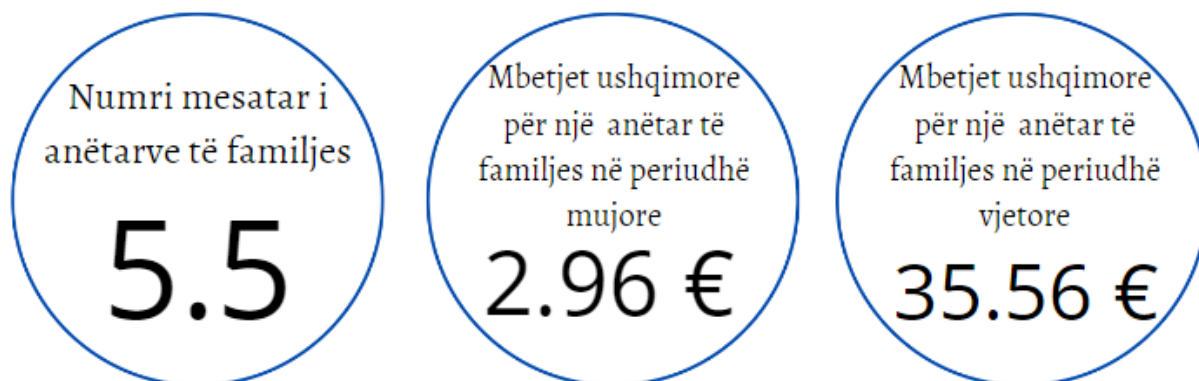
Nga hulumtimi na del së një familje mesatarisht ka 5.5 anëtarë të familjes të cilët në periudhë mujorë kanë blerë secili anëtar ushqime në vlerë 21.45 euro , kurse në periudhë vjetore ata blejnë ushqime 257.45 euro secili.

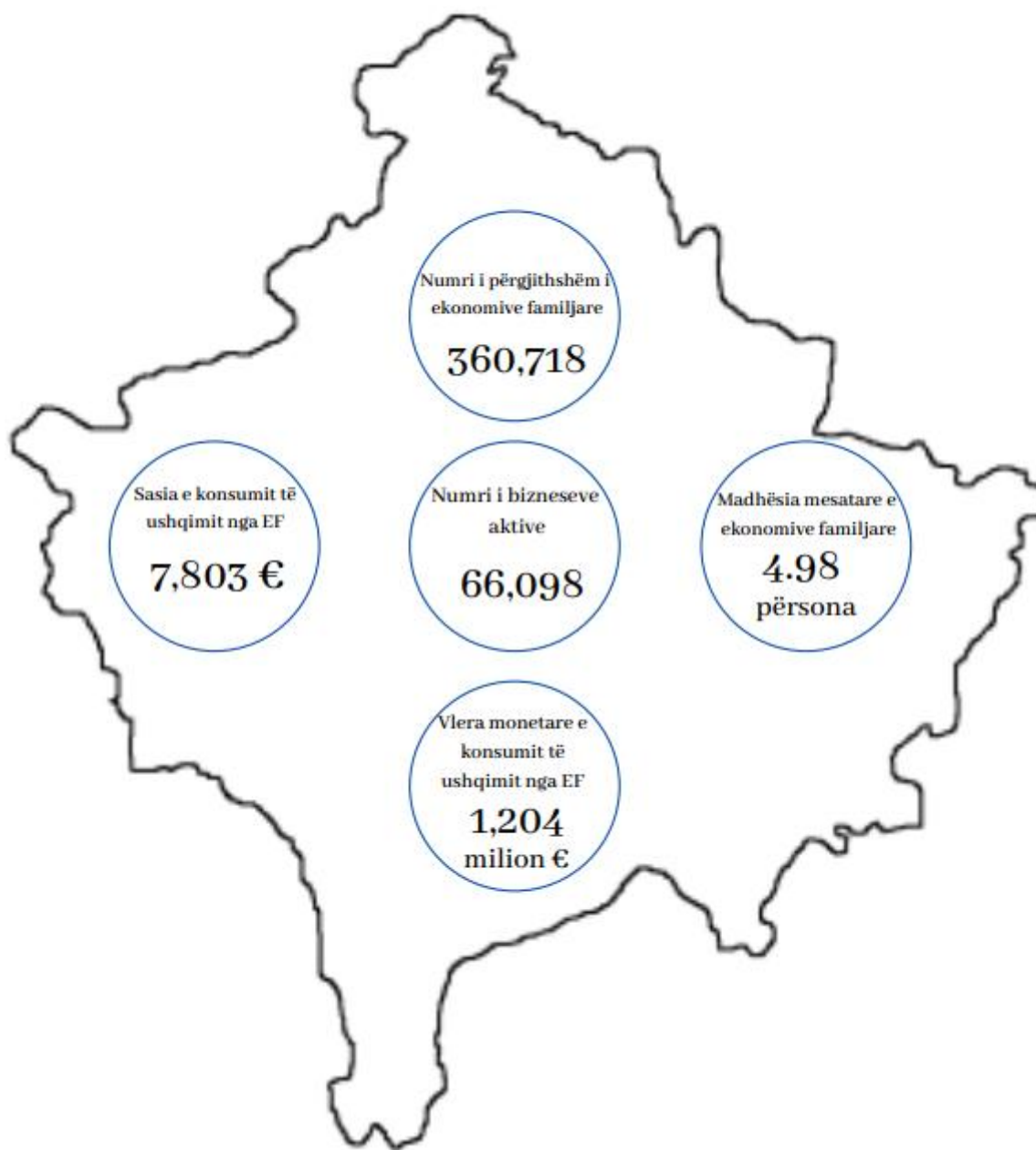
Nga hulumtimi na del së një familje mesatarisht ka 5.5 anëtarë të familjes të cilët në periudhë mujorë kanë mbetje ushqimore secili nga 1.63 kg, kurse në periudhë vjetore ata kanë mbetje ushqimore nga 19.64 kg secili.

Nga hulumtimi na del së një familje mesatarisht ka 5.5 anëtarë të familjes të cilët në periudhë mujorë kanë mbetje ushqimore secili në vlerë nga 2.96 euro, kurse në periudhë vjetore ata kanë mbetje ushqimore në vlerë 35.56 euro secili.

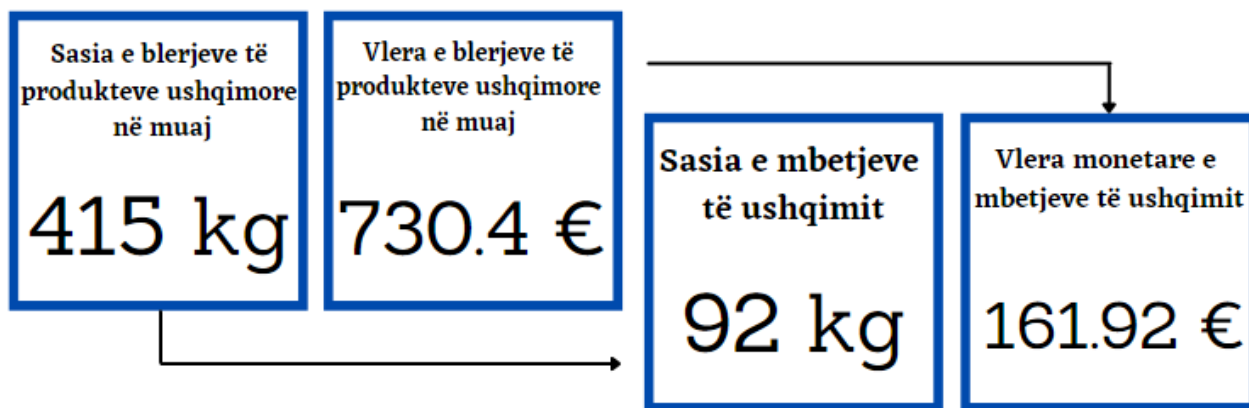
Ekonomit familjare - Për të matur nivelin e blerjeve të produkteve ushqimore dhe mbetjeve e tyre, ne kemi hulumtuar ne 4 qytetet më të mëdha në Kosovë (Prishtinë , Prizren dhe Pejë) me një numër të konsiderueshëm të ekonomive familjare prej 30 sosh gjithsejt.

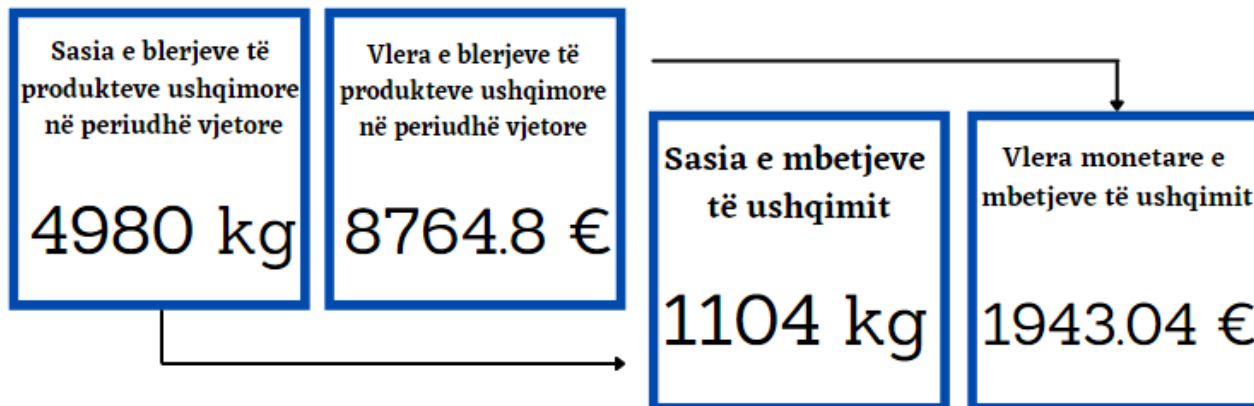
Burimi : Vjetari Statistikor i Republikës së Kosovës për vitin 2020

Punuar nga KadriCikaqi

Fillimisht kemi hulumtuar sasinë e blerjeve të produkteve ushqimore nga ekonomit familjare në periudhë mujore duke llogaritur edhe vlerën monetare të tyre, ku nga rezultatet e nxjerrura del se mesatarisht një ekonomi familjare ka blerje mujore të produkteve ushqimore në sasi prej 415 kg me njëvlerë mesatare monetare prej 730.40 euro, ku nga këto blerje na del se mesatarisht 92 kg të ushqimit nuk konsumohet tërësisht deri nëhallken e fundit të jetës së saj por hudhet si mbetje, e cila nëse përkthehet në vlerë monetare i bije që 161.92 euro në muaj humben nga moskonsumi i tërësishëm i produkteve ushqimore

Nëse e llogarisim për periudhë vjetorë atëher një ekonomi familjare mesatarisht ka blerje vjetore të produkteve ushqimore në sasi prej 4980 kg me një vlerë mesatare monetare prej 8764.8 euro, ku nga këto blerje na del se mesatarisht 1104 kg të ushqimit nuk konsumohet tërësisht deri në hallken e fundit të jetës së saj por hudhet si mbetje, e cila nëse përkthehet në vlerë monetare i bije që 1943.04 euro në vit humben nga moskonsumi i tërësishëm i produkteve ushqimore

5.Përfundimi

Sa më shumë që një mjedis industrial ripërdor dhe ri-ciklon mbetjet e tij, aq më afër janëqasjet ndaj idesë së ekonomisë qarkulluese, për të qenë më fitimprurës dhe më pak i dëmshëm për mjedisin. Përfitimet do të merren jo vetëm duke përdorur mjedisin si një rezervuar për ruajtjen e mbetjeve duke kufizuar ose minimizuar përdorimin e materialit shterues për aktivitetet e prodhimit.

Përfitimet e pritshme janë përqendruar në monitorimin bazë të humbjes së mbetjet e materialit, në njësi të numërueshme, që tëminimizohen.

Për të siguruar ushqim, ujë dhe jetesë të kënaqshme në vitin 2050, ne duhet të kalojmë nga një ekonomi lineare në një ekonomi qarkulluese. Qëllimi është të sigurojë kushte të shëndetshme dhe të sigurt të jetesës dhe punës, dhe të shkaktojë më pak dëm në mjedis.

Për një kohë të gjatë, ekonomia jonë ka qenë 'lineare'. Kjo do të thotë që lëndët e para përdoren për të bërë një produkt, dhe pas përdorimit të tij hidhen mbeturina (p.sh. paketimi). Në një ekonomi të bazuar në riciklim, materialet ripërdoren.

Për shembull, qelqi i mbeturinave përdoret për të bërë gotë të re dhe letra e mbeturinave përdoret për të bërë letër të re. Për të siguruar që në të ardhmen të ketë mjaft lëndë të para për ushqim, strehim, ngrohje dhe gjëra të tjera të nevojshme, pra është esenciale që ekonomia jonë të bëhet qarkulluese. Kjo nënkupton parandalimin e hudhjes së mbeturinave duke i ripërdorur dhe duke i bërë produktet dhe materialet në mënyrë më efikase. Nëse nevojiten lëndë të para të reja, ato duhet të merren në mënyrë të qëndrueshme në mënyrë që mjedisi natyror dhe njerëzor të mos dëmtohet dhe resurset të ruhen që të mos shfrytëzohen në masë të madhe pasi që shumica nuk mund të rigjenerohen.

6.Rekomandime

Duke marrë parasysh parashikimet e rritjes së popullsisë në Tokë, industria ushqimore pritet të rrisë jashtëzakonisht shumë prodhimin që të plotësoj kërkesën, i cili sjell në mënyrë të pashmangshme një rritje të sasisë së mbeturinave të krijuara. Ndryshe nga disa industri të tjera, te industria ushqimore një lëndë e parë potencialisht përmban sasi të paçmueshme të substancave bioaktive, të cilat do të ishte jashtëzakonisht keq të mos e përdorni. Qëllimi i këtij punimi ishte për të treguar se mbeturinat nga industria ushqimore nuk duhet të humben në kuptimin e vërtetë të fjalës, por duhet të ripërdoren në të gjithë ciklet e jetës së tij, duke kënaqur kështu parimet themelore të ekonomisë qarkulluese - rigjenerimi dhe qarkullimi.

Komponentët organikë të mbeturinave me origjinë bimore janë interesante për përdorim të mëtejshëm, sepse ato përmbajnë sasi të mëdha me vlerë të madhe molekulare. Industria e verës, si industria kryesore kur vjen puna te rrushi si lëndë e parë, gjeneron sasi të mëdha të këtij lloji të mbeturinave. Përveç asaj edhe përdorimi në industrinë e pijeve alkoolike, përmes kompostimit ose si shtesë për ushqimin blegtoral, janë zgjidhje të reja paraqitur - bollgur si një bioenergjia e rëndësishme burimi, shfrytëzimi i substancave më të rëndësishme, të tilla si komponimet polifenolike, fibra dietike, acid tartarik, vajra.

Meqenëse mundësitë e përdorimit në vetëm një cikël degët e industrisë ushqimore janë kaq të ndryshme, që është konfirmuar nga referencat e përmendura, mbetet vetëm për të sugjeruar shembuj të praktikës së mirë, siç është ekonomia rrethore, nuk duhet harruar ose teorizohen, por bëhen realitet përmes ligjsheve dhe rregulloreve

Sipërmarrja mund të jetë një rrugë e vështirë - dhe një rrugë e gjatë e shumë rraskapitëse.

E mbushur me fillime dhe dështime të mëdha, ka tendencë të shkaktojë një shëtitje emocionale: gëzim, dëshpërim, vendosmëri dhe konfuzion gjatë kësaj rruge.

Nëse e keni shumë të vështirë marrjen e iniciativës (thjesht përpiquni të gjeni një sipërmarrës të suksesshëm i cili nuk ka rënë në dyshemesë paku në një moment se a të vazhdojë apo të dorëzohet), gjëja që kërkohet më shumë se gjithçka është qëndrueshmëria: Ju duhet të jeni në gjendje të vazhdoni madje kur nuk të pëlqen dhe me rezervat e fundit të energjisë për të shkuar sa më largë të jetë e mundur.

7.Literatura

- [1] **G Michelini, RN Moraes, RN Cunha**(2017) From linear to circulareconomy ,
- [2] **F Sariatli**(2017). Linear economyversuscirculareconomy: A comparative andanalyzerstudyforoptimizationofeconomyforsustainability
- [3] **MHA Nasir, A Genovese, AA Acquaye**(2018) Comparing linear andcircularsupply chains: A casestudyfrom the constructionindustry
- [4] **NMP Bocken, I De Pauw, C Bakker**(2016). Productdesignandbusiness model strategiesfor a circulareconomy
- [5] **WR Stahel**(2016) The circulareconomy
- [6] **A Wijkman, K Skånberg**(2016) The circulareconomyandbenefitsforsociety
- [7] **P Schröder, A Lemille, P Desmond**(2020). Making the circulareconomyworkfor human development
- [8] **A Murray, K Skene, K Haynes.** (2017). The circulareconomy: an interdisciplinary explorationof the conceptandapplication in a global context
- [9] **S Sehnem, D Vazquez-Brust, SCF Pereira**(2019) Circulareconomy: benefits, impacts andoverlapping
- [10] **D Banaité**(2016) Towardscirculareconomy: analysisofindicators in the contextof sustainabledevelopment
- [11] **MA Gardetti**(2019). Introductionand the conceptofcirculareconomy.
- [12] **A Fagerström, T AlSeadi, S Rasi, T Briseid**(2012) The role ofanaerobicdigestionand biogas in the circulareconomy
- [13] **P Ghisellini, S Ulgiati**(2020). Managing the transition to the circulareconomy
- [14] **E MacArthur**(2013) Towards the circulareconomy
- [15] **GLF Benachio, MCD Freitas, SF Tavares**(2020) Circulareconomy in the construction industry: A systematic literature review
- [16] **T Keijer, V Bakker, JC Sloopweg**(2019) Circularchemistry to enable a circular economy
- [17] **AnneaHapçiu** (2019) Ekonomia Qarkore në Kosovë